

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Управління прибутком підприємства та напрямки
його удосконалення»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Стрілець А. А.

Полтава - 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	9
1.1. Економічна сутність, функції та значення прибутку підприємства	9
1.2. Зміст та завдання управління прибутком суб'єкта господарювання.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМ.....	21
2.1. Аналіз доходів, витрат та фінансових результатів суб'єкта господарювання	21
2.2. Особливості управління прибутком сільськогосподарського підприємства.....	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	44
3.1. Резерви збільшення прибутку сільськогосподарського підприємства.....	44
3.2. Аналіз рентабельності та запасу фінансової стійкості суб'єкта господарювання.....	50
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансовий стан багатьох сільськогосподарських підприємств є незадовільним і основна причина – недостатня прибутковість або й збитковість виробництва, надання послуг та реалізації продукції. Незважаючи на це, підприємства в ринкових умовах повинні не тільки планувати надходження прибутку, а й правильно розподілити його.

Питаннями формування, розподілу та управління прибутком підприємства, порядком його формування та використання присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Є. М. Андрущак, І. А. Бланк, В. С. Василенко, А. П. Градов, Т. П. Гудзь, Л. О. Лігоненко, А. І. Пушкар, О. О. Терещенко, А. М. Штангрет та інших. Проте, дотепер не існує досконалої методології та універсальних методик застосування економічних та управлінських інструментів, що дозволили б фінансовим менеджерам проводити ефективне управління прибутком підприємства, підвищувати рентабельність та прибутковість виробничо-господарської діяльності. Тому значимість прибутку, проблеми формування, використання та управління ним, пошуку резервів збільшення прибутку для суб'єктів господарювання є досить актуальними в сучасних умовах.

Актуальність вищезазначеного обумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила її мету, структуру та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей процесу управління прибутком підприємств аграрної сфери та розробка шляхів його удосконалення.

Досягнення даної мети потребує вирішення наступних завдань: визначити економічну сутність та зміст управління прибутком

сільськогосподарського підприємства; дослідити теоретичні аспекти процесу управління прибутком суб'єкта господарювання; провести фінансово-економічний аналіз діяльності досліджуваного підприємства; дослідити порядок формування, використання та особливості управління прибутком сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах; провести аналіз доходів та витрат підприємства за видами діяльності; розробити основні шляхи удосконалення управління прибутком суб'єкта підприємництва, підвищення його рентабельності та конкурентоспроможності.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є прибуток підприємства та оцінка ефективності управління ним. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління прибутком сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження. Реалізація поставлених цілей передбачала наступні методи економічного аналізу: абстрактно-логічний – для узагальнення сутності та змісту шляхів удосконалення управління прибутком на підприємстві та розробки висновків і пропозицій; монографічний – для уточнення понять: прибуток, збиток; графічний і табличний – для наочного відображення результатів дослідження; діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення – для комплексного дослідження питань економічної сутності прибутку та управління ним; аналізу і синтезу – для узагальнення інформації щодо ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Інформаційна база. Інформаційною основою написання кваліфікаційної роботи є основні положення і висновки, сформульовані в наукових фундаментальних працях вітчизняних і закордонних вчених-економістів, провідних фахівців з питань управління прибутком підприємства, що містяться у монографічній, спеціальній, періодичній літературі. Базою для виконання роботи стало ХХХ, зокрема, установчі документи та фінансова звітність суб'єкта господарювання за 2018–2020 роки.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

У кваліфікаційній роботі одержано ряд результатів теоретичного та практичного характеру, які містять елементи наукової новизни: узагальнено підходи науковців, щодо визначення економічної сутності прибутку підприємства та змісту управління ним; удосконалено методичні засади розподілу чистого прибутку сільськогосподарських підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні значення прибутку у фінансово-господарській діяльності підприємства; дослідження впливу операційного левериджу на управління прибутком, а також у наданні рекомендацій щодо покращення механізму управління прибутком сільськогосподарського підприємства.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Людина, природа, техніка в XXI столітті» (Полтава, ПДАА, 16-17 листопада 2020 рік).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,3 др. арк., у тому числі 1 наукова стаття обсягом 0,2 др. арк., у матеріалах конференції – тези 1 доповіді обсягом 0,1 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 61 найменування, містить 21 таблицю, 12 рисунків, 14 додатків. Основний зміст роботи викладено на 60 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Економічна сутність, функції та значення прибутку підприємства

Визначення сутності та змісту поняття «прибуток» є запорукою запобігання помилок при прийнятті важливих управлінських рішень. Особливо це стосується такої важливої і водночас складної категорії ринкової економіки як прибуток. Виходячи з цього, дослідження теоретичних засад категорії прибутку є досить актуальним і постійно перебуває у полі зору економічної теорії та практики, вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, які, іноді, використовують поняття «прибуток» для відображення лише різниці між доходом підприємства і його витратами. Прибуток виступає як перевищення доходів від продажу продукції, товарів, робіт, послуг над понесеними витратами, а також він є одним із узагальнюючих оціночних показників діяльності суб'єкта господарювання.

Категорії «прибуток» у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі приділяється досить велика увага, але на даний час єдиного визначення поняття «прибуток» немає. На нашу думку, такого єдиного визначення і не повинно бути, оскільки воно, насамперед, залежить від поставлених цілей відповідними користувачами. Переважна більшість вчених-економістів трактують поняття «прибуток» як один із головних джерел фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва. Безперечно, що за рахунок прибутку підприємств формується дохідна частина бюджету країни, здійснюється розширення фінансування діяльності суб'єкта підприємництва, фінансування соціально-культурних міроприємств, матеріальне заохочення працівників тощо. Тому, в отриманні максимального прибутку повинні бути зацікавлені не лише трудові колективи підприємств, але й держава в цілому.

Виходячи з цього, нами узагальнено основні концепції економічної сутності прибутку, які наведені на рис. 1.1.

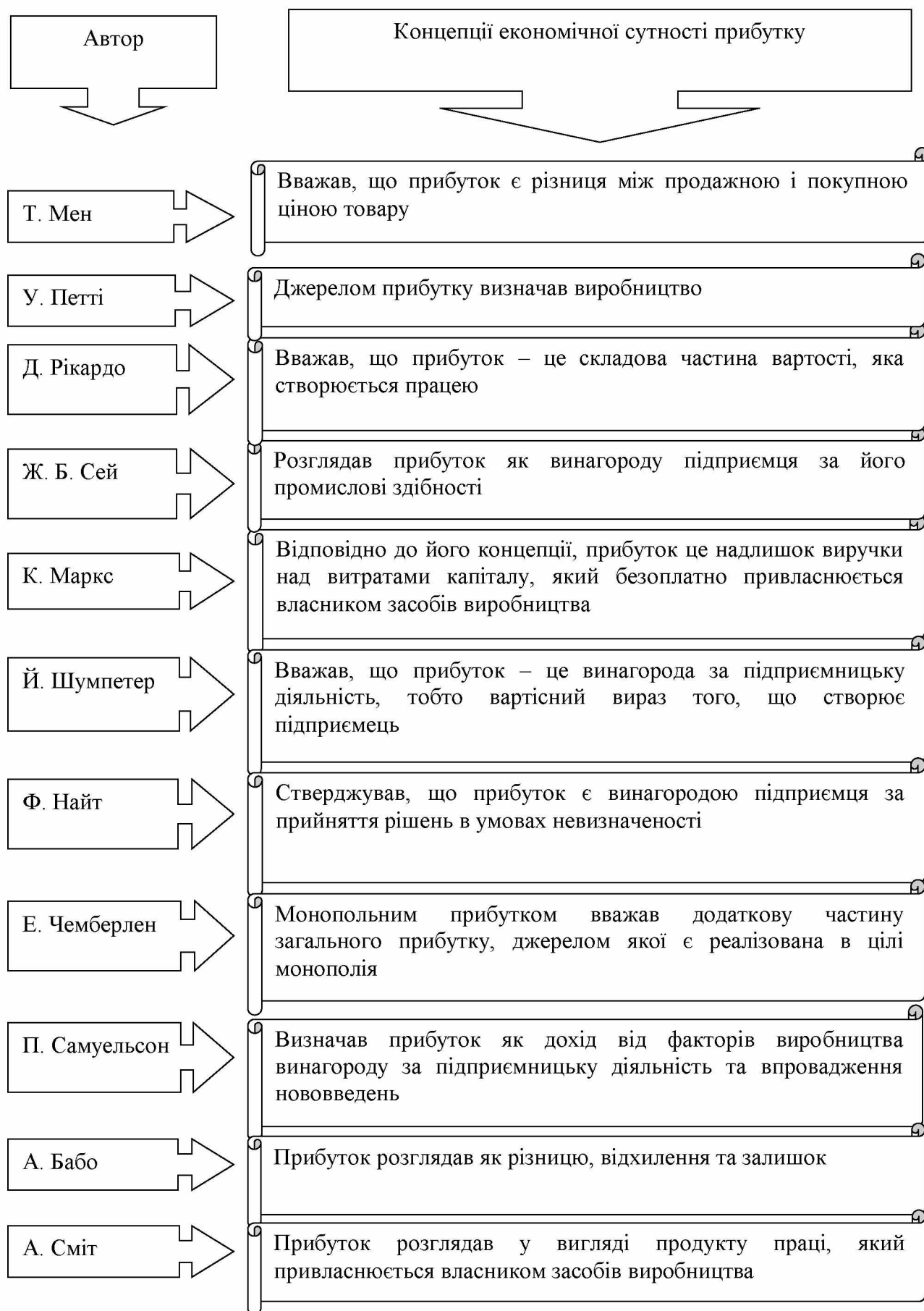

Рис. 1.1. Економічна сутність поняття «прибуток»

На думку Л. О. Кустріч, засоби праці та предмети праці є не тільки чинниками формування прибутку, але одночасно виступають основою для пошуку резервів максимізації чистого прибутку суб'єкта підприємництва. Використання таких резервів зменшує обсяги засобів, які витрачаються на виробництво одиниці продукції, що ефективно впливає на зниження фондомісткості, трудомісткості та собівартості продукції, робіт, послуг і навпаки, нераціональне використання ресурсів призводить до збільшення їх обсягу на одиницю продукції [35, с. 20].

Розглядаючи економічну сутність поняття «прибуток», доцільно, насамперед, виокремити такі його характеристики:

- прибуток – це форма доходу суб'єкта підприємництва, що здійснює операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. Така форма вираження прибутку підприємства є недостатньою для його повної характеристики, тому що активна діяльність суб'єкта підприємництва може бути і не пов'язана з отриманням прибутку;
- прибуток суб'єкта підприємництва є важливим і головним джерелом задоволення соціальних потреб суспільства на макрорівні;
- прибуток – це результат праці робітників, здійсненої в певній формі, вкладення власного капіталу фірми з метою досягнення певного успіху в бізнесі;
- прибуток підприємства створює базу економічного розвитку держави в цілому та підприємства, зокрема;
- прибуток у кількісному вираженні є показником, який розраховується як різниця між сукупним доходом від усіх видів діяльності і сукупними витратами від цих же видів діяльності;
- прибуток є вартісним показником, вираженим у грошовій формі. Така форма оцінки прибутку пов'язана з практикою узагальненого вартісного обліку усіх пов'язаних з ним основних показників – вкладеного капіталу, отриманого доходу, понесених затрат і т. п., а також з діючим порядком його податкового регулювання.

Враховуючи вище зазначені основні характеристики прибутку суб'єкта господарювання нами побудовано рис. 1.2.

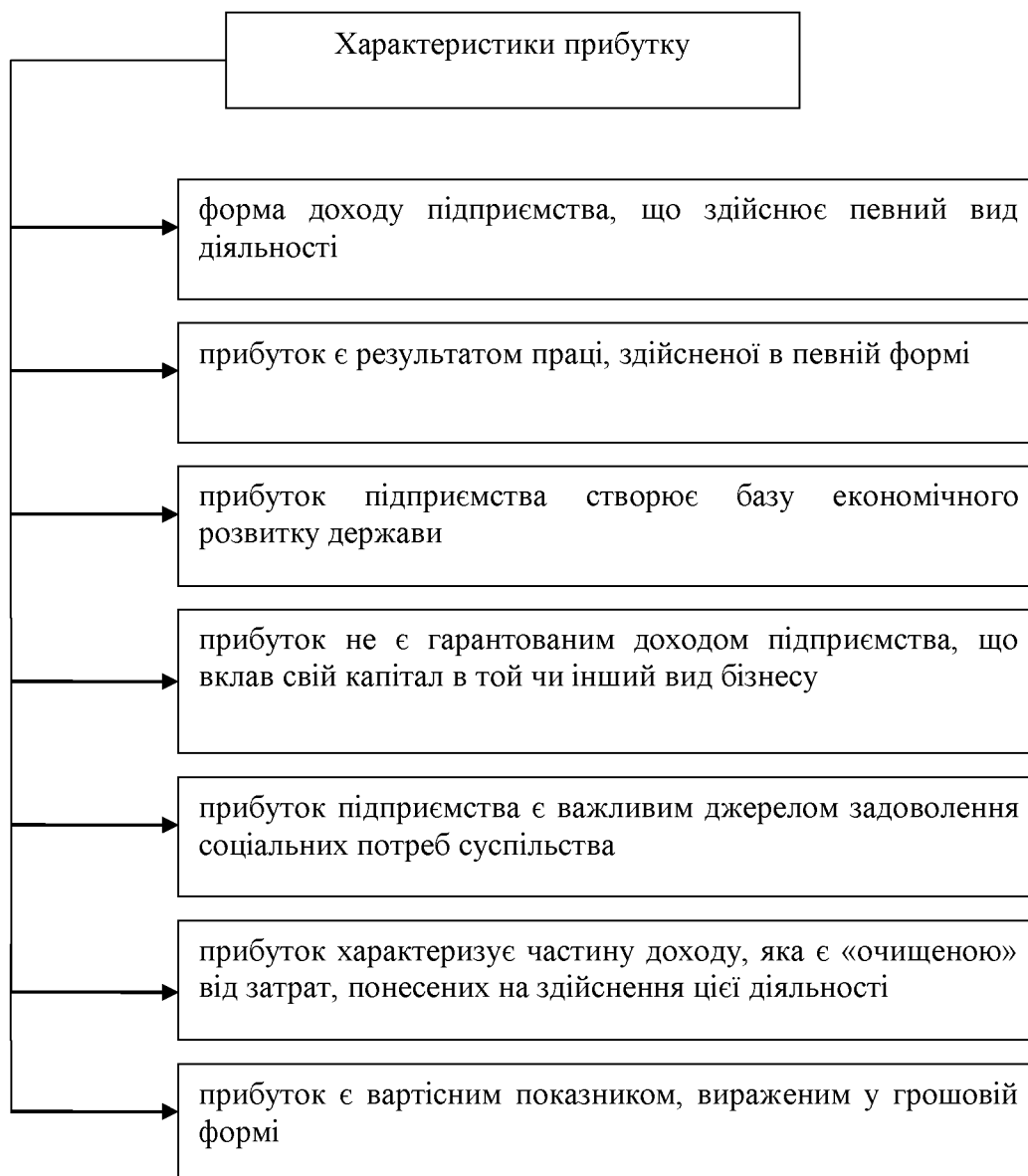

Рис. 1.2. Основні характеристики прибутку підприємства

Джерело: авторська розробка

При визначенні основних напрямків використання прибутку враховується стан конкурентного середовища, що може диктувати необхідність істотного розширення і відновлення виробничого потенціалу підприємства, а також удосконалення, задоволення матеріальних і соціальних потреб трудових колективів [47, с. 121].

Прибуток, як найважливіша економічна категорія ринкових відносин,

виконує низку функцій (рис. 1.3).

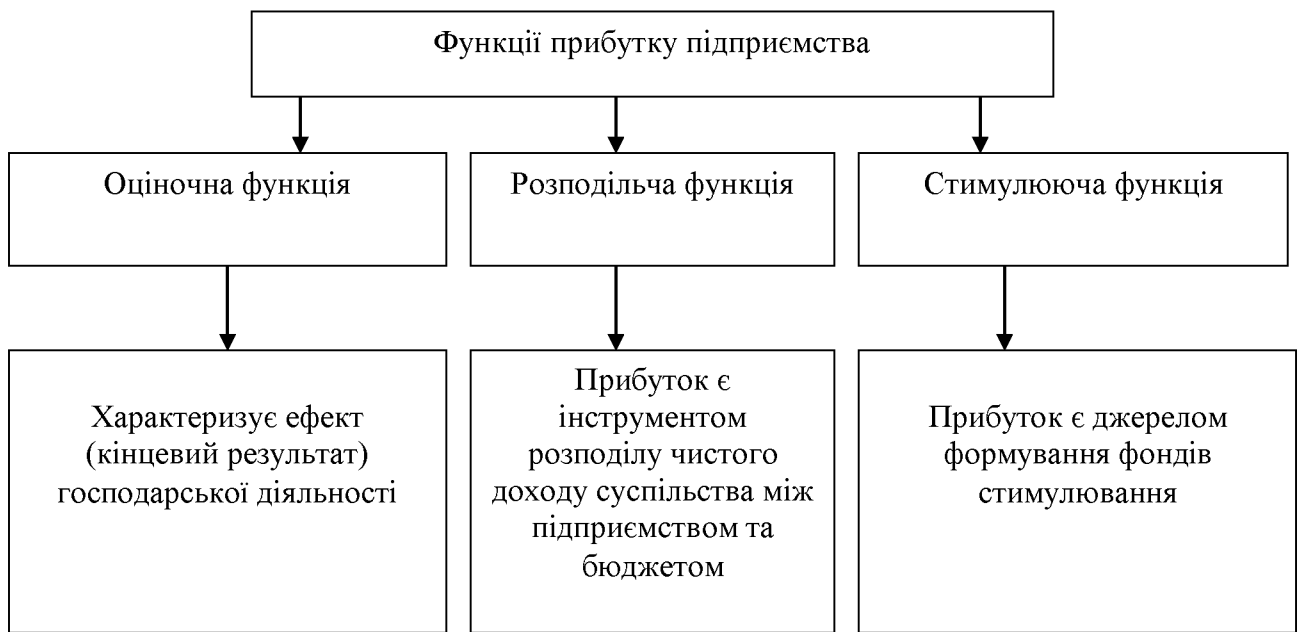

Рис. 1.3. Основні функції прибутку підприємства

Слід погодитись з твердженням М. Д. Білика про те, що ні держава, ні фінансово-кредитні установи не мають права вмішуватися в діяльність підприємства, зокрема і в процес формування та використання чистого прибутку [7, с. 87]. У відповідності до цього, чистий прибуток суб'єкта підприємництва спрямовується на створення, освоєння нової техніки; на удосконалення технології і організації виробництва; на капітальне будівництво, на модернізацію обладнання; на фінансові інвестиції; на підвищення якості продукції; на реконструкцію діючого виробництва тощо. Чистий прибуток підприємства також використовується на поповнення власних обігових коштів, на сплату відсотків за кредитами банків.

В сучасних умовах чистий прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, не доцільно спрямовувати на задоволення споживчих і соціальних потреб членів колективу, а тим більше, виплачувати за рахунок чистого прибутку допомогу тим, хто виходить на пенсію; оплачувати житло; надавати матеріальну допомогу; здійснювати витрати на харчування за пільговими цінами тощо [36, с. 122].

Прибуток в ринкових умовах відіграє ключову роль, виступає кінцевим фінансово-економічним результатом діяльності підприємства (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Роль прибутку підприємства в умовах ринкової економіки

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і суб'єктом підприємництва складаються під впливом кількох чинників. Істотне значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в сумі податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставках оподаткування, у порядку надання податкових пільг.

Досліджуючи економічну сутність прибутку доцільно визначити його види більш детально, відповідно до наведеної систематизації за основними

ознаками в табл. 1.1. Відповідно до основних видів діяльності підприємства виділяють прибуток від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності.

Таблиця 1.1

**Систематизація видів прибутку підприємства за основними
класифікаційними ознаками**

Ознаки класифікації прибутку підприємства	Види прибутку за відповідними ознаками класифікації
1. Джерела формування прибутку, що використані для його обліку	а) прибуток від реалізації продукції; б) прибуток від реалізації майна; в) прибуток від позареалізаційних операцій
2. Джерела формування прибутку за основними видами діяльності підприємства	а) прибуток від операційної діяльності; б) прибуток від інвестиційної діяльності; в) прибуток від фінансової діяльності
3. Склад елементів, що формують прибуток підприємства	а) маржинальний прибуток; б) валовий прибуток; в) операційний прибуток; г) надзвичайний прибуток; г) чистий прибуток
4. Характер використання прибутку	а) капіталізований (нерозподілений) прибуток; б) спожитий (розподілений) прибуток

Таким чином, дослідивши економічний зміст та значення прибутку підприємства, можна зробити висновок, що в сучасних умовах господарювання, прибуток є джерелом добробуту власників, найманих працівників підприємства та власністю підприємницьких структур, а через фінансову систему – усіх членів суспільства. Це обумовлює існування різноманітних точок зору щодо визначення категорії «прибуток» серед вітчизняних та закордонних вчених.

1.2. Зміст та завдання управління прибутком суб'єкта господарювання

В сучасних умовах господарювання головною метою управління прибутком суб'єкта підприємництва є забезпечення максимального добробуту працівників та власників підприємства, доходів до державного бюджету, через сплату податку на прибуток в поточному і майбутньому періодах. З метою

покращення фінансових результатів діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва аграрної сфери доцільно організувати дієву систему управління прибутком.

Управління прибутком підприємства – це система взаємопов'язаних елементів, кожний із яких виконує певну функцію, спрямовану на забезпечення досягнення максимального прибутку [43, с. 71]. Системний підхід до управління прибутком суб'єкта господарювання має на меті, перш за все, дослідження способів організації підсистем та об'єднання їх в єдине ціле. Необхідно зазначити, що система управління прибутком буде оптимальною лише в тому випадку, коли цілі кожної підсистеми будуть визначатись глобальними цілями розвитку підприємства в цілому.

Основними завданнями управління прибутком, на думку К. В. Ізмайлової, є наступні:

- оцінювання рентабельності виробничої і комерційної діяльності підприємства окремо і загалом;
- розрахунок прибутку окремо в розрізі видів діяльності (операційна, інвестиційна та фінансова);
- визначення підприємницького ризику;
- виявлення резервів збільшення прибутку за рахунок виробничої діяльності, інвестиційних і фінансових операцій;
- систематичне виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок оптимізації постійних і змінних витрат;
- обґрунтування фінансової, облікової, амортизаційної, цінової та податкової політики підприємства [22, с. 328].

Управлінські рішення при формуванні і використанні прибутку суб'єкта господарювання взаємозалежні і взаємопов'язані, оскільки вони впливають на кінцеві результати виробничо-фінансової діяльності підприємства. Іноді така взаємозалежність може носити суперечливий характер [30].

Управління прибутком суб'єкта господарювання забезпечується

реалізацією ряду основних принципів, наведених на рис. 1.5.

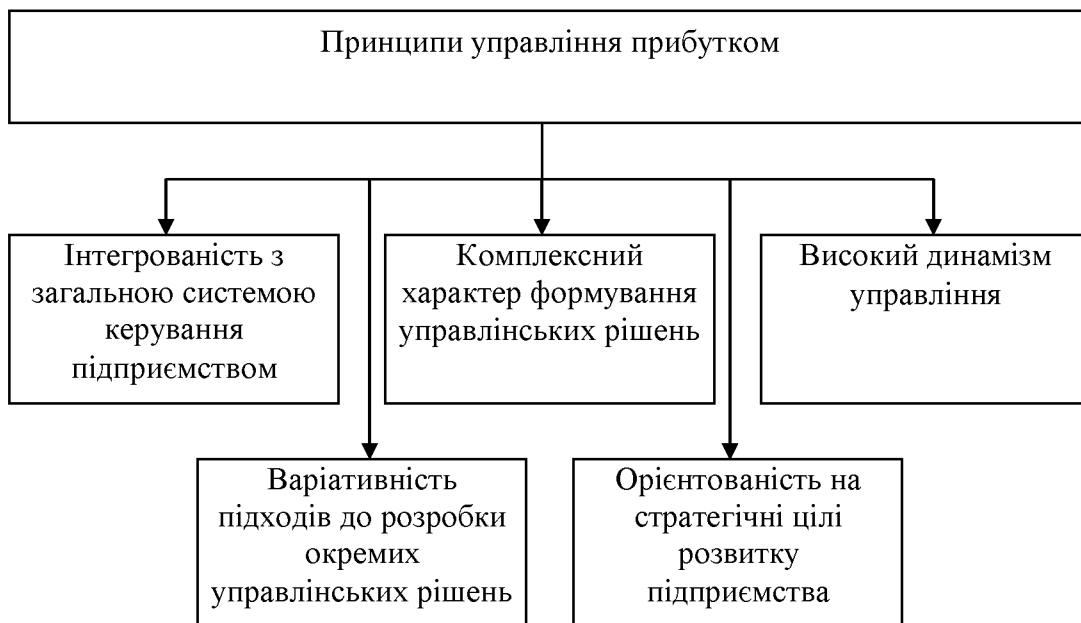

Рис. 1.5. Основні принципи управління прибутком підприємства

Слід зазначити, що найефективніші управлінські рішення при формуванні і використанні прибутку підприємства, не завжди можуть бути повторно використані на наступних етапах виробничо-господарської діяльності, тому розробка того чи іншого управлінського рішення в сфері формування, використання і розподілу прибутку повинна враховувати безліч різних чинників (критеріїв). Якщо підприємство має альтернативні дієві управлінські рішення, то вибір їх повинен базуватись на системі критеріїв (чинників), які формують політику управління прибутком суб'єкта господарювання в сучасних умовах. При цьому, система таких критеріїв повинна розроблятися і визначатися самим підприємством [10, с. 147].

Прибуток є показником діяльності, що формується на рівні підприємства. Позитивний фінансовий результат є джерелом сплати податку на прибуток та основним внутрішнім фінансовим ресурсом суб'єкта підприємництва, а також узагальнює фінансові результати діяльності різних видів: операційної, інвестиційної та фінансової. В управлінні прибутком суб'єкта підприємництва виокремлюють: управління формуванням; управління використанням;

управління розподілом [26, с. 320]. Нами запропонована структурно-логічна схема управління формуванням та розподілом прибутку суб'єкта господарювання (рис. 1.6).

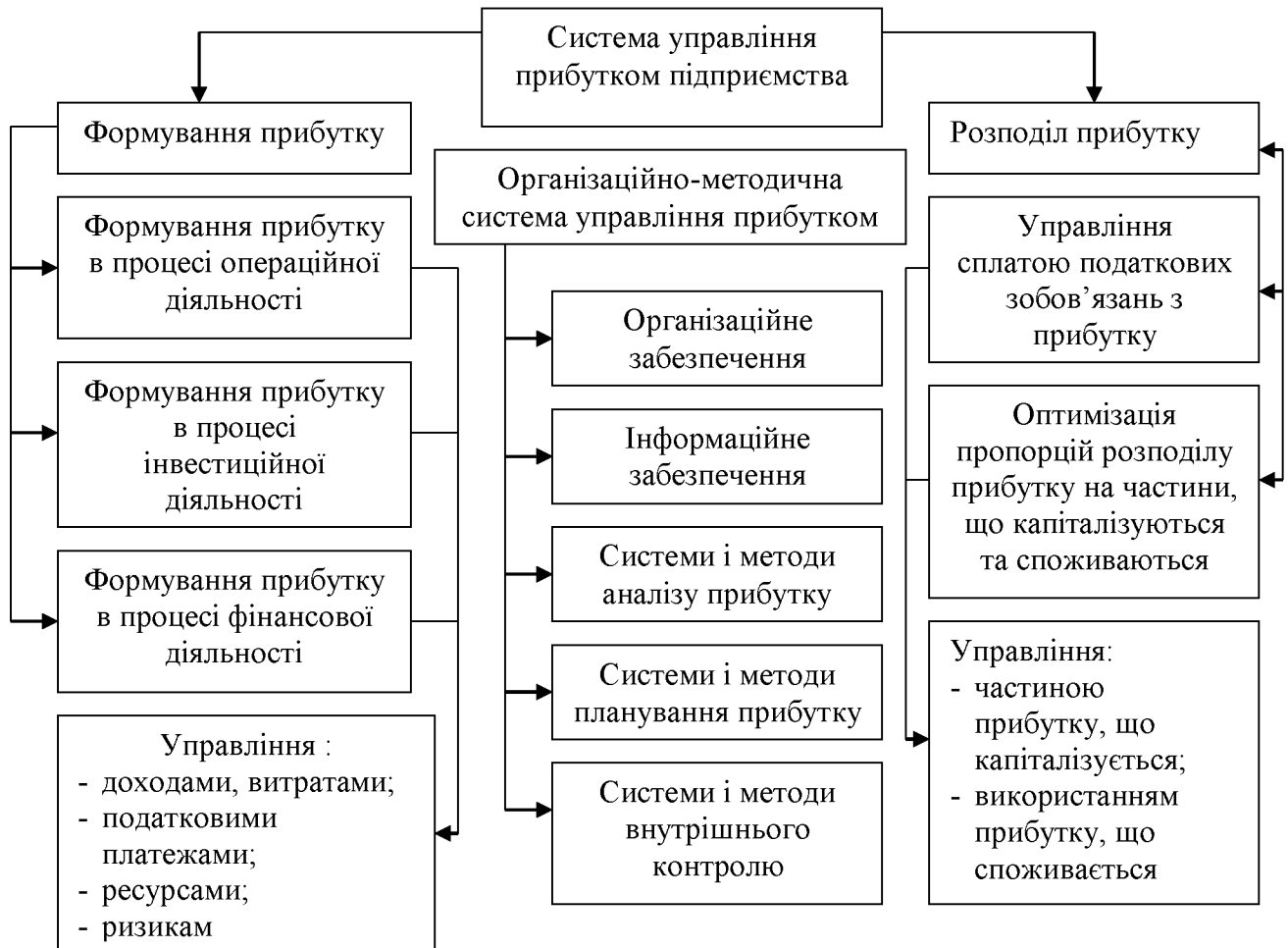

Рис. 1.6. Структурно-логічна схема управління прибутком підприємства

Лише ефективний механізм управління прибутком підприємства, тобто правильне його формування і використання, дозволяє в повному обсязі реалізувати поставлені перед ним цілі і завдання, допомагає результативному здійсненню функцій цього управління.

На величину прибутку впливає сукупність багатьох факторів, які необхідно враховувати в процесі управління. Ці фактори можна розділити на дві великі групи: зовнішні, які не залежать від підприємства, і внутрішні, на які підприємство може впливати.

Класифікація цих факторів наведена на рис. 1.7.

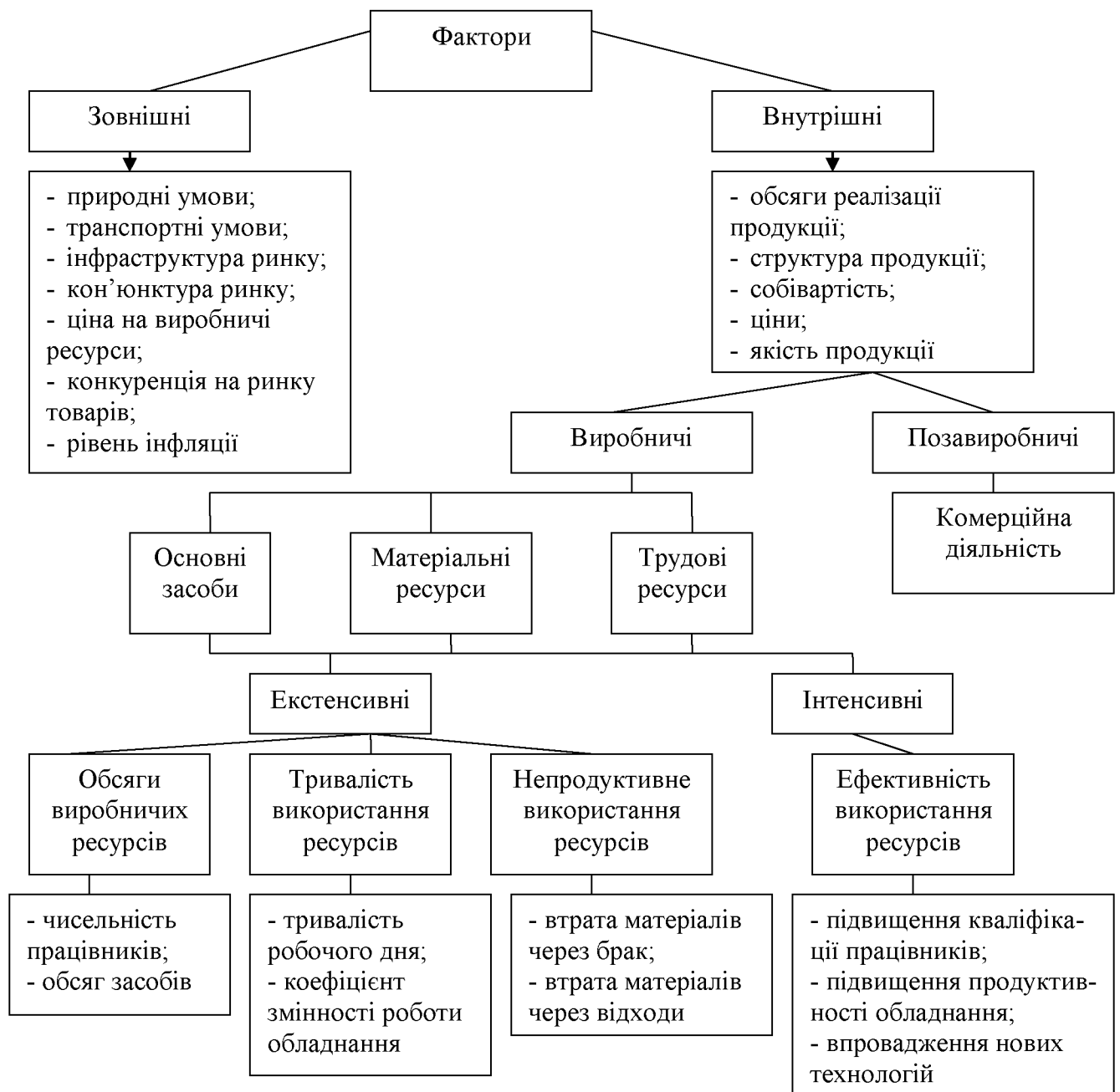

Рис. 1.7. Фактори впливу на прибуток підприємства

Таким чином, при здійсненні фінансово-господарської діяльності всі ці фактори впливу на прибуток знаходяться у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Прибуток – найбільш проста та водночас найбільш складна категорія ринкової економіки. Її простота визначається тим, що вона є основою та головною рухомою силою економіки ринкового типу, основним спонукальним мотивом діяльності підприємств в цій економіці. В той же час її

складність визначається багатогранністю сутнісних сторін, які вона відображає, а також різноманітністю образів, в яких вона виступає.

Одним із завдань управління прибутком є планування та прогнозування прибутку підприємства [33, с. 15]. До основних етапів планування можна віднести.

1. Аналіз прибутку підприємства в передплановий період. Основними типовими елементами даного показника виступають: аналіз загальної суми прибутку і показників рентабельності в динаміці; визначення складу загальної суми прибутку за основними його видами; аналіз основних напрямів використання прибутку з метою оцінки достатності прибутку звітного періоду у фінансовому забезпеченні розвитку підприємства.

2. Прогнозування прибутку підприємства, який проводиться лише в рамках його звичайної діяльності в розрізі визначення сум прибутку від операційної діяльності, фінансових операцій та іншої звичайної діяльності.

3. Планування прибутку від основної діяльності.

Отже, прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного удосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування. Він є кінцевою метою діяльності будь-якого підприємства. Тому дуже важливо під час стратегічного планування врахувати всі чинники і аспекти подальшого розвитку для повного і обґрунтованого визначення величини прибутку і забезпечення його певного рівня. Разом з тим прибуток служить джерелом сплати податків, саме з цієї причини він виступає основним показником виробництва. Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на те, щоб забезпечити зростання абсолютного розміру чистого прибутку, а отже, основна мета діяльності підприємства полягає в максимізації прибутку. Безсумнівно, прийняття управлінських рішень у сфері виробничо-фінансової діяльності підприємства впливає на розмір прибутку, який є основним джерелом фінансування виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМ

2.1. Аналіз доходів, витрат та фінансових результатів суб'єкта господарювання

Діяльність ХХХ будується на засадах комерційного розрахунку при неухильному дотриманні принципу законності. Головною метою підприємства є отримання прибутку внаслідок господарської діяльності по веденню товарного сільськогосподарського виробництва та здійсненню інших, пов'язаних з цим, видів діяльності, спрямованих на задоволення власних потреб та потреб держави, юридичних і фізичних осіб в сільськогосподарській продукції, продуктах її переробки, , а також шляхом здійснення інших видів підприємницької діяльності, не забороненої чинним законодавством України.

З метою забезпечення певної стійкості на ринку, необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху фінансових ресурсів у процесі виробничої діяльності підприємства, слід чітко розрізняти фінансову діяльність і фінансовий стан підприємства.

На першому етапі оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства проаналізуємо склад, структуру та динаміку активів на основі даних фінансової звітності (табл. 2.1) (додаток Н). Провівши аналіз майна досліджуваного підприємства, робимо висновок, що за 2018-2020 роки ХХХ нарощувало свої виробничі потужності, оскільки сума майна зросла на 637 тис. грн або 40,2 %. Таке збільшення відбулось в результаті зростання оборотних активів у 2,4 рази. За рахунок такого приросту частка оборотних активів у структурі балансу підвищилась з 19,8 % у 2018 р. до 33,5 % у 2020 р. У структурі оборотних активів переважають витрати майбутніх періодів, які займають 64,6 % оборотних засобів підприємства.

Дебіторська заборгованість підприємства складається з дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (яка зросла на 82 тис. грн або у 2,7 рази) та іншою поточною дебіторською заборгованості (яка з'явилась у 2019 році у сумі 2 тис. грн, а до кінця 2020 року становила 31 тис. грн).

Необоротні активи протягом досліджуваного періоду також зросли на 206 тис. грн (16,2 %), але їх частка у структурі майна зменшилась з 80,2 % до 66,5 % у звітному році. Основну частку необоротних активів займають незавершені капітальні інвестиції, що становлять 51,7 %. Проаналізоване збільшення частки незавершених інвестицій відбулось внаслідок зменшення суми основних засобів на 123 тис. грн, тобто на 16,8 %. Нематеріальні активи протягом досліджуваного періоду зросли на 43 тис. грн (69,4 %), за рахунок чого їх частка у структурі необоротних активів підвищилась з 4,9 % у 2018 р. до 7,1 % у 2020 р. Витрати майбутніх періодів за 2018-2020 роки зросли на 360 тис. грн, тобто у 4 рази. Слід відмітити значне зростання по грошовим коштам та їх еквівалентам, які у 2018 році складали 1 тис. грн, а на кінець 2020 року становили 31 тис. грн.

Аналіз складу, динаміки та структури пасивів за 2018-2020 роки в досліджуваному ХХХ проведено у табл. 2.2 (додаток П). Результати проведеного аналізу джерел формування капіталу ХХХ за 2018-2020 роки свідчать, що пасивна частина балансу представлена власним капіталом та поточними зобов'язаннями і забезпеченнями. Структура власного капіталу представлена зареєстрованим та додатковим капіталом. Сума зареєстрованого капіталу не змінювалась та визначена в установчих документах і становить 140 тис. грн. Додатковий капітал зріс на 130 тис. грн (10,6 %) та у 2020 р. склав 1356 тис. грн. У результаті такого збільшення додаткового капіталу, його частка у структурі власного капіталу зросла з 89,8 % у 2018 р. до 90,6 % у 2020 р.

Підприємство протягом досліджуваного періоду не використовувало довгострокові зобов'язання та забезпечення. Поточні зобов'язання досліджуваного підприємства представлені кредиторською заборгованістю,

зокрема: за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом та з оплати праці. Найбільшу частку займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (69,6 %) та за розрахунками з бюджетом (30,4 %). Кредиторську заборгованість з оплати праці підприємство погасило до кінця 2020 року. Отже, отримані результати динаміки та структури пасивів є позитивними для підприємства. Джерела формування капіталу ХХХ за результатами 2020 року складаються на 67,3 % із власного капіталу та на 32,7 % із поточних зобов'язань та забезпечень.

Оцінку ділової активності на основі показників оборотності для досліджуваного ХХХ за 2018-2020 роки проведено за допомогою табл. 2.3 (додаток Р). Розглядаючи показники оборотності оборотних активів, розраховані у таблиці робимо наступні висновки. Коефіцієнт обертання активів зменшився до 0,002 (на 34,4 %), у свою чергу тривалість одного обороту зросла до 214400 днів. Коефіцієнт обертання оборотних запасів зменшився на 0,005 (54,7 %), а тривалість одного обороту оборотних активів зросла на 43960 дні (у 2,2 рази). Коефіцієнт обертання запасів та поточної дебіторської заборгованості також зазнали скорочення на 0,008 (15 %) та 0,008 (56,6 %), відповідно. Таке зменшення призвело до зростання тривалості одного обороту запасів на 1156 днів, а тривалості обороту дебіторської заборгованості на 33036 дні. Коефіцієнт обертання власного капіталу зменшився до 0,003 у 2020 році, тобто на 17,5 %, а тривалість одного обороту власного капіталу досліджуваного підприємства зросла до 113217 днів, тобто на 21,2 %.

За даними табл. 2.4 (додаток С) проведемо аналіз ліквідності балансу та з'ясуємо ступінь покриття боргових зобов'язань за 2018-2020 роки в ХХХ. Аналіз ліквідності балансу ХХХ показав, що не дивлячись на нестачу високоліквідних активів (А1) для покриття найбільш термінових зобов'язань (П1) протягом всіх досліджуваних років баланс підприємства не є абсолютно ліквідним. Оскільки на підприємстві немає довгострокових зобов'язань та забезпечень, а поточні зобов'язання представлені лише кредиторською заборгованістю, то існує надлишок активів, які швидко (А2) та повільно (А3)

реалізуються.

Як видно з наведених даних у 2018 році нестача високоліквідних оборотних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань становила 218 тис. грн, у 2019 році ця сума зросла до 360 тис. грн, а в 2020 році до 695 тис. грн. По низьколіквідних оборотних активах спостерігається надлишок платіжних засобів із тенденцією до їх збільшення. Загалом, у ХХХ протягом 2018-2020 років спостерігався надлишок платіжних засобів, зокрема у 2018 році – 64 тис. грн, у 2019 році – 241 тис. грн, а у 2020 році – 133 тис. грн.

Отже, баланс ХХХ протягом 2018–2020 років не є абсолютно ліквідним у зв'язку з нестачею високоліквідних оборотних активів. При цьому протягом досліджуваного періоду динаміка ліквідності балансу є позитивною.

Наступним, не менш важливим, етапом аналізу діяльності підприємства є розрахунок його ліквідності та платоспроможності. Розглянемо та проаналізуємо коефіцієнти ліквідності та платоспроможності досліджуваного підприємства за 2018-2020 роки (табл. 2.5) (додаток Т). Дані таблиці свідчать, що коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився у 10,4 рази і на кінець 2020 році становив 0,043. Це означає, що рівень покриття поточних зобов'язань високоліквідними оборотними активами в 2018 році становив 0,5 %, а в 2020 році збільшився до 4,3 % (або у 10,4 рази). Порівняння ж цього показника з нормативним значенням ($\geq 0,2$, або 20 %) свідчить про досить низьку грошову платоспроможність підприємства за досліджуваний період. Коефіцієнт швидкої ліквідності протягом досліджуваного періоду відповідає нормативним значенням, а також спостерігається динаміка його зростання.

За 2018-2020 роки коефіцієнт швидкої ліквідності підвищився на 0,148 (118,9 %) та у звітному році становив 0,928. Даний показник відповідає своєму нормативному значенню ($\geq 0,7$), що свідчить про високу розрахункову платоспроможність.

Коефіцієнт загальної ліквідності зменшився з 1,434 у 2012 році до 1,026 у 2019 році. Він не перевищує нормативне значення ($\geq 1,5$), що вказує на невисокий рівень і негативну динаміку майнової платоспроможності

підприємства. Таке зменшення коефіцієнта загальної ліквідності (-71,6 %) відбулося за рахунок випереджаючого збільшення поточних зобов'язань порівно із збільшенням оборотних активів за досліджуваний період. Таким чином, аналіз ліквідності та платоспроможності ХХХ за 2018-2020 роки свідчить, що коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт критичної ліквідності та коефіцієнт покриття запасів мають значення більші за нормативні, а коефіцієнт абсолютної та загальної ліквідності не перевищує нормативного значення, що може свідчити про нестачу абсолютно та низьколіквідних оборотних активів досліджуваного підприємства.

Вважаємо за доцільне визначити ознаки ступенів неплатоспроможності ХХХ за 2018-2020 роки (табл. 2.6) (додаток У). У 2020 р. показник поточної неплатоспроможності становив -695 тис. грн, а в 2018 р. його значення становить -218 тис. грн. Отже, підприємство за досліджуваний період має ознаки поточної неплатоспроможності. Випереджаюче збільшення поточних зобов'язань за досліджуваний період (+507 тис. грн) порівняно із незначним збільшенням грошових коштів та їх еквівалентів свідчить про негативну динаміку платіжних можливостей ХХХ. У 2018-2020 роках значення коефіцієнта покриття не перевищує нормативного значення ($\geq 1,5$), коефіцієнт забезпечення власними засобами більше 0,1 лише в 2018 році, тому можемо зробити висновок, що підприємство перебуває на етапі критичної неплатоспроможності у 2019 і 2020 роках. Оскільки фінансовим результатом діяльності підприємства за досліджуваний період є чистий прибуток то це є свідченням відсутності ознак надкритичної неплатоспроможності. Зменшення в динаміці коефіцієнта покриття (на -0,408) та коефіцієнта забезпечення власними засобами (на -0,277) вказує на зниження рівня платоспроможності ХХХ за досліджуваний період.

На наступному етапі визначимо коефіцієнт поточної платіжної готовності для ХХХ (табл. 2.7) (додаток Ф). У результаті проведених розрахунків можна зробити висновок, що коефіцієнт поточної платіжної готовності за досліджуваний період не перевищував нормативного значення (в межах 1,0) і

становив 0,006 у 2018 році, 0,004 у 2019 році та 0,052 у 2020 році, що свідчить про вкрай низьку поточну платіжну готовність ХХХ. Позитивним аспектом є збільшення даного показника в динаміці на 0,046, що відбулося за рахунок збільшення наявності грошових коштів за досліджуваний період на 30 тис. грн. Встановлено, що коли дебіторська заборгованість знаходиться на рівні кредиторської (або перевищує її), то навіть за відсутності наявності грошових коштів можна вважати, що підприємство платоспроможне, але при умові погашення дебіторської заборгованості у встановлений термін.

Взагалі основною причиною неплатоспроможності підприємства є відсутність високоліквідних активів, тобто грошових коштів та їх еквівалентів. Тому на наступному етапі доцільно провести аналіз грошових потоків досліджуваного ХХХ за 2018-2020 роки (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Динаміка абсолютних та відносних показників грошових потоків
ХХХ за 2018-2020 рр.**

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+,-) 2020 р. від 2018 р.	
				абсо- лютне	віднос- не, %
А	1	2	3	4	5
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	234	242	267	+33	+14,1
Амортизація, тис. грн	53	68	66	+13	+24,5
Грошовий потік (Cash-Flow), тис. грн	238	264	285	+47	+19,7
Довгострокові кредити банків, тис. грн					
а) на початок року	-	-	-	-	-
б) на кінець року	-	-	-	-	-
Короткострокові кредити банків, тис. грн					
а) на початок року	-	-	-	-	-
б) на кінець року	-	-	-	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн					
а) на початок року	8	1	1	-7	-87,5
б) на кінець року	1	1	31	+30	у 30 р.б.
Ліквідний грошовий потік, тис. грн	-7	0	+30	+37	у 5,3 р.б.
Чистий грошовий потік, тис. грн	-7	0	+30	+37	у 5,3 р.б.
Погашення позик, тис. грн	-	-	-	-	-

A	1	2	3	4	5
Приріст виробничих запасів, тис. грн	-83	+100	-129	-46	x
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	0,084	0,000	-0,233	-0,317	x
Поточні зобов'язання, тис. грн	219	361	726	+507	y 3,3 р.б.
Поточні фінансові інвестиції, тис. грн	-	-	-	-	-
Заборгованість (нетто), тис. грн	218	360	695	+477	y 3,2 р.б.
Коефіцієнт достатності Cash-Flow	1,092	0,733	1,410	-0,682	x
Кредиторська заборгованість, тис. грн	219	361	726	+507	y 3,3 р.б.
Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і кредиторської заборгованості	1,087	0,731	0,393	-0,694	x
Додатний грошовий потік, тис. грн	-7	0	+30	+37	y 4,3 р.б.
Від'ємний грошовий потік, тис. грн	-45	-7	0	+45	0,0
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	0,000	0,000	0,000	-	x
Коефіцієнт ефективності грошових потоків	0,156	0,000	-	-0,156	x

У 2020 році порівняно з 2018 роком показник грошового потоку (Cash-Flow) збільшився на 47 тис. грн, або на 19,7 %, у тому числі за рахунок чистого прибутку на 33 тис. грн, амортизації – на 13 тис. грн. За досліджуваний період довгострокові та короткострокові кредити банків відсутні, а грошові кошти та їх еквіваленти у 2020 році порівняно з 2018 роком зменшилися на 7 тис. грн, або на 87,5 %. У 2020 році чистий грошовий потік має плюсове значення (30 тис. грн), коефіцієнт достатності чистого грошового потоку становить - 0,233, оскільки відбулося зменшення виробничих запасів на 129 тис. грн.

Для ХХХ аналіз фінансової стійкості за 2018-2020 рр. проведений у табл. 2.9 за допомогою розрахунку показників структури та джерел формування власного та залученого капіталу, стану оборотних засобів та основного капіталу.

Аналізуючи результати розрахунків робимо наступні висновки. У ХХХ коефіцієнт фінансової автономії зменшився на 0,189 і у 2020 році становив 0,673. Тобто досліджуване підприємство забезпечене власним капіталом на 67,3

%. Відповідно до цього, коефіцієнт концентрації позикового капіталу підприємства підвищився до 0,327.

Таблиця 2.9

Показники оцінювання фінансової стійкості

XXX за 2018-2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р. (+,-)
Показники структури джерел формування				
Коефіцієнт фінансової автономії	0,862	0,796	0,673	-0,189
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,138	0,204	0,327	+0,189
Коефіцієнт фінансового ризику	0,160	0,256	0,485	+0,325
Коефіцієнт фінансово стабільності	6,237	3,909	2,061	-4,177
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	1,000	-
Коефіцієнт страхування бізнесу	0,000	0,000	0,000	-
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,070	0,021	0,013	-0,057
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами	0,303	0,074	0,026	-0,277
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами	0,848	0,067	0,103	-0,746
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,011	0,034	1,632	+1,621
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,532	0,625	0,357	-0,175
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,462	0,380	0,274	-0,188
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,532	0,555	0,592	+0,060
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,247	0,282	0,504	+0,257

У результаті зростання позикового капіталу коефіцієнт фінансового ризику збільшився з 0,160 у 2018 році до 0,485 у 2020 році. У свою чергу, коефіцієнт фінансової стабільності зменшився, але залишається у межах нормативного значення. Коефіцієнт поточних зобов'язань протягом 2018-2020 років становить 1,0, що означає формування позикового капіталу підприємства

лише за рахунок поточних зобов'язань. Показник страхування бізнесу не розрахований для ХХХ, оскільки на підприємстві не сформовано резервний капітал. Серед показників стану оборотних активів помітні негативні зміни у динаміці, окрім коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів, котрий зріс на 1,621 та у звітному році склав 1,632. За іншими показниками спостерігається зменшення, що призвело до втрати відповідності нормативним значенням показників. Зокрема, коефіцієнт маневреності власного капіталу скоротився на 0,057, коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами – на 0,027, а коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами – на 0,746.

Коефіцієнт майна виробничого призначення знизився до 0,357 (на 0,175), що свідчить про скорочення майна виробничого призначення у сукупному майні. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів також зменшився – до 0,274 (на 0,188). Зростання показників стану основного капіталу відбулось по коефіцієнту нагромадження амортизації та коефіцієнту співвідношення оборотних і необоротних активів, які збільшились на 0,06 та 0,257, відповідно.

З метою визначення типу фінансової стійкості підприємства використаємо методику, яка базується на розрахунку системи абсолютних показників забезпеченості запасів джерелами їх формування (табл. 2.10). За результатами проведених розрахунків, при зменшенні у 2020 році порівняно з 2018 роком вартості запасів на 41 тис. грн у ХХХ відбулося зменшення і величини власних оборотних коштів на 76 тис. грн., що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства. У підсумку надлишок власних оборотних коштів для формування запасів збільшився з 48 тис. грн до 83 тис. грн, або на 35 тис. грн. Оскільки за досліджуваний період спостерігається нестача власних оборотних коштів для формування запасів, нестача власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів та нестача загальної величини джерел формування запасів, то ХХХ має ознаки кризового фінансового стану у 2018-2020 роках. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами зменшився з 0,664 у 2018 році до 0,186 у 2020

році (-0,478). Нестача відповідних джерел формування на 1 грн запасів у 2018 році становила 0,336 грн, а в 2020 році – 0,814 грн. Це вказує на негативну динаміку фінансової стійкості підприємства за критерієм достатності власних оборотних коштів для формування запасів.

Отже, оцінка фінансово-економічного стану ХХХ за 2018-2020 роки показала, що на підприємстві відбулось погіршення основних фінансово-економічних показників, зокрема ліквідності та платоспроможності. Аналіз показників оборотності оборотних активів продемонстрував погіршення стану ділової активності підприємства, оскільки коефіцієнти оборотності протягом досліджуваного періоду зменшились, що є негативною динамікою. Однак підприємство є стабільним, оскільки постійно нарощує свої виробничі потужності, але при цьому не використовує довгострокові позики та інші зобов'язання і має кризовий фінансовий стан.

Головними завданнями аналізу доходів ХХХ є: систематичний контроль за виконанням планів одержання доходів; виявлення факторів формування доходів та розрахунки їхнього впливу; виявлення резервів збільшення доходів; розробка заходів для використання виявлених резервів.

У зв'язку з реформуванням бухгалтерського обліку і застосуванням національних стандартів бухгалтерського обліку дещо змінилося традиційне розуміння таких понять, як доходи, витрати, прибуток.

Слід зазначити, що для визначення кінцевого фінансового результату діяльності ХХХ необхідно послідовно зменшувати різні види доходів на витрат від всіх видів діяльності. І як результат, отримуємо прибуток (збиток), який буде показувати, на яку доходи перевищують витрати (або перевищення суми витрат над сумою доходу). Сума доходів в досліджуваному ХХХ визнається під час зменшення зобов'язань або збільшення активу, що призводить до зростання власного капіталу, за однієї важливої умови, що оцінка доходу визначена достовірно.

Визнані доходи класифікуються відповідно національного П(С)БО 15 «Дохід» і поділяються на: дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів,

робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи.

За викладеною методикою нами був проведений аналіз складу, структури та динаміки доходів ХХХ за 2018-2020 роки в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

**Аналіз складу, структури та динаміки доходів
ХХХ за 2018-2020 рр.**

Види доходів	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	абсо- лютне, тис. грн	віднос- не, %
Доходи від основної операційної діяльності	2895	68,1	3063	66,8	3075	63,8	+180	+6,2
Доходи від іншої операційної діяльності	1353	31,9	1523	33,2	1747	36,2	+394	+29,1
Доходи від фінансової діяльності	-	-	-	-	-	-	-	-
Доходи від інвестиційної діяльності	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього доходів	4248	100,0	4586	100,0	4822	100,0	+574	+13,5

Отримані дані дають можливість зробити висновки про те, що підприємство формує доходи лише в процесі операційної діяльності. Слід зазначити, що досліджуване підприємство у 2018-2020 роках не одержувало доходів від фінансової та інвестиційної діяльності. В цілому доходи у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилися на 574 тис. грн (13,5 %) і становили у 2018 році 4248 тис. грн, у 2019 році 4586 тис. грн, а в 2020 році 4822 тис. грн.

У загальній величині доходів на дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг припадає у 2018 році – 68,1 %, у 2019 році – 66,8%, у 2020 році – 63,8 %. У 2020 році порівняно з 2018 роком дохід від основної операційної діяльності збільшився на 180 тис. грн (+6,2 %). Доходи від іншої операційної діяльності у 2020 році порівняно з 2018 роком зросли на 394 тис. грн (+29,1 %) і становили у 2018 році 1353 тис. грн, а в 2020 році 1747 тис. грн.

В сучасних умовах категорія «витрати» є дискусійною і неоднозначною, оскільки в економічній та нормативній літературі наводяться різноманітні тлумачення даного поняття. Ряд вчених-економістів визначають категорію «витрати» як сукупність всіх витрат підприємства у грошовій формі, що пов'язані із виробництвом продукції, реалізацією товарів, наданням послуг, виконанням робіт [10]. Інші автори говорять, що «витрати» призводять до зменшення активів суб'єкта господарювання або збільшення його зобов'язань, що впливає на зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками [2, с. 140].

На наступному етапі проаналізуємо склад, структуру та динаміку витрат і відрахувань ХХХ за досліджуваний період в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

**Аналіз складу, структури та динаміки витрат і відрахувань
ХХХ за 2018-2020 рр.**

Види витрат і відрахувань	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	сума, тис. грн	пито- ма вага, %	абсолют- не, тис. грн	відносне, %
Податок на додану вартість	62	1,5	65	1,5	68	1,5	+6	+9,2
Собівартість реалізованої продукції	2053	51,1	2195	50,6	2335	51,3	+282	+13,7
Адміністративні витрати	532	13,3	422	9,7	525	11,5	-7	-1,3
Витрати на збут	28	0,7	141	3,2	122	2,7	+94	в 3,4 р. б.
Інші операційні витрати	1339	33,4	1521	35,0	1505	33,0	+166	+12,4
Витрати від фінансової діяльності	-	-	-	-	-	-	-	-
Витрати від інвестиційної діяльності	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього витрат і відрахувань	4014	100,0	4344	100,0	4555	100,0	+541	+13,5

Дані таблиці свідчать, що у структурі витрат і відрахувань досліджуваного ХХХ переважає собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг, що збільшилась у 2023 році у порівнянні з 2018 роком на 282 тис.

грн (13,7 %). Адміністративні витрати за досліджуваний період зменшилися на 7 тис. грн (1,3 %) і становили в 2018 році 532 тис. грн (13,3 %), а в 2020 році 525 тис. грн (11,5 %). Податок на додану вартість у структурі витрат становив: у 2018 році – 1,5 %, у 2019 році – 1,5 % і у 2020 році – 1,5 %, тобто залишався незмінним. Доходів та витрат від фінансової і інвестиційної діяльності за досліджуваний період у ХХХ не було. Інші операційні витрати у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилися на 166 тис. грн (12,4 %). Загалом структура витрат відображає спеціалізацію підприємства по відповідних видах діяльності, тобто лише по основній (операційній) діяльності. У цілому витрати та відрахування у 2020 році порівняно з 2018 роком по досліджуваному підприємству збільшилися на 541 тис. грн (13,5 %).

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збиток. Позитивний фінансовий результат діяльності суб'єкта підприємництва характеризується абсолютними і відносними показниками, сумою отриманого загального та чистого прибутку і рівнем рентабельності (прибутковості).

Враховуючи вище зазначене, вважаємо за доцільне проаналізувати порядок формування, структуру та динаміку фінансових результатів діяльності ХХХ у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Аналіз формування, структури та динаміки фінансових результатів
діяльності ХХХ за 2018-2020 рр., тис. грн**

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р. (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	1	2	3	4	5
Дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	2895	3063	3075	+180	+6,2
Податок на додану вартість	62	65	68	+6	+9,7
Чистий дохід від реалізації продукції	2833	2998	3007	+174	+6,1

Продовж. табл. 2.13

А	1	2	3	4	5
Собівартість реалізованої продукції	2053	2195	2335	+282	+13,7
Валовий прибуток (збиток)	780	803	672	-108	-13,8
Інші операційні доходи	1353	1523	1747	+394	+29,1
Адміністративні витрати	532	422	525	-7	-1,3
Витрати на збут	28	141	122	+94	в 3,4 р. б.
Інші операційні витрати	1339	1521	1505	+166	+12,4
Фінансові результати від операційної діяльності	234	242	267	+33	+14,1
Доходи від фінансової діяльності	-	-	-	-	-
Доходи від інвестиційної діяльності	-	-	-	-	-
Витрати від фінансової діяльності	-	-	-	-	-
Витрати від інвестиційної діяльності	-	-	-	-	-
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	234	242	267	+33	+14,1
Податок на прибуток	-	-	-	-	-
Чистий прибуток	234	242	267	+33	+14,1

Динаміка чистого прибутку ХХХ свідчить, що підприємство недостатньо ефективно використовує свій потенціал, незважаючи на те, що за досліджуваний період чистий прибуток зріс на 33 тис. грн, або на 14,1 % і в 2020 році становив 267 тис. грн.

Аналіз формування, структури та динаміки фінансових результатів діяльності ХХХ за 2018-2020 роки показав, що доходи від реалізації продукції зросли за досліджуваний період на 180 тис. грн, собівартість реалізованої продукції збільшилась на 282 тис. грн за рахунок зниження витрат на збут та інших операційних витрат.

Інші операційні доходи зросли на 394 тис. грн, відповідно, операційні витрати збільшились на 166 тис. грн. Упродовж 2018-2020 років доходів та витрат від фінансової і інвестиційної діяльності на досліджуваному підприємстві не було, тобто фінансовий результат формується лише за рахунок

операційної (основної) діяльності сільськогосподарського підприємства.

Прибуток підприємства до оподаткування співпадає з прибутком після оподаткування за досліджуваний період. Це пояснюється, в першу чергу тим, що ХХХ є сільськогосподарським підприємством і є платником єдиного (фіксованого) податку, тобто воно не є платником податку на прибуток на загальних підставах. Ми вважаємо, що витрати – це величина всіх ресурсів підприємства у споживаній формі та у грошовому вираженні, необхідних для здійснення суб'єктом підприємництва виробничо-господарської діяльності та досягнення максимального фінансового результату і поставлених цілей. Відмітимо, що аналізуючи витрати за всіма видами діяльності, маємо змогу обґрунтувати як абсолютні та відносні величини, так і структуру витрат і розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Прибуток сільськогосподарського підприємства може використовуватися для задоволення різноманітних потреб. Зокрема, спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків шляхом вилучення у підприємств частини прибутку в державний бюджет; прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів власне підприємств і використовується ними з метою забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством чистий прибуток є об'єктом розподілу суб'єкта господарювання. При розподілі прибутку доцільно виокремлювати два основних етапи.

1. На етапі розподіл загального прибутку учасниками є суб'єкт підприємництва та держава. За результатами проведеного розподілу кожен із учасників отримує визначену законодавством частинку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між суб'єктом господарювання та державою має важливе значення і повинна забезпечувати наповнення державного бюджету, а також сприяти розширенню діяльності підприємства. Це одне з принципових питань фінансової політики країни в сучасних умовах, оскільки від правильного його вирішення залежить як розвиток суб'єктів підприємництва аграрної сфери, зокрема, так і економіки, загалом. ХХХ є платником єдиного податку, тому

податок на прибуток не сплачує, отже не приймає безпосередньої (прямої) участі в даному етапі розподілу прибутку.

2. На етапі розподілу прибутку підприємства, використовується лише прибуток, що залишається в розпорядженні досліджуваного ХХХ. При цьому може створюватися (поповнюватися) резервний та збільшуватися зареєстрований (статутний) капітал суб'єкта підприємництва.

Прибуток, що залишається (тобто чистий прибуток підприємства), надходить у повне розпорядження ХХХ. Основними напрямками використання прибутку вважаються; виробничо-технічний розвиток підприємства, соціальний розвиток та інші витрати (рис. 2.1).

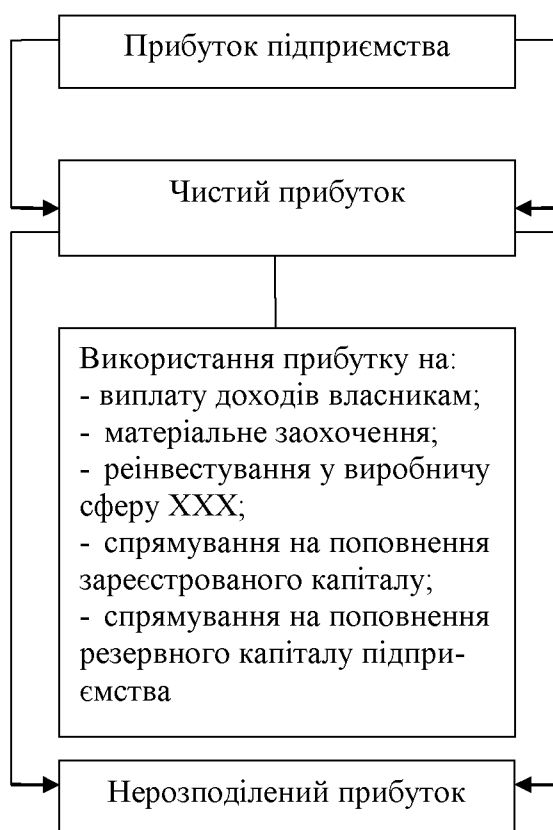

Рис. 2.1. Структурно-логічна схема розподілу і використання прибутку
ХХХ

Діючі нормативно-законодавчі акти визначають, що за рахунок прибутку суб'єкта підприємництва повинні сплачуватись штрафи: у випадку затримки сплати коштів до бюджету і державних цільових фондів; при недотриманні

господарських договорів із суб'єктами господарювання; у випадку несвоєчасного подання податкової звітності до державних податкових органів; при приховуванні прибутку від оподаткування; у випадку недотримання встановлених лімітів при використанні прісних водних ресурсів; при прострочені погашення банківських кредитів; у випадку недотримання квоти із забезпечення робочих місць для інвалідів тощо.

Достатньо сказати, що прибуток, котрий залишається в розпорядженні ХХХ, слід ототожнювати з чистим прибутком, оскільки дане підприємство не сплачує податок на прибуток.

Відповідно до структурно-логічної схеми розподілу і використання прибутку підприємства відобразимо використання прибутку за 2018-2020 роки в ХХХ в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

**Використання чистого прибутку ХХХ
за 2018-2020 рр., тис. грн**

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Прибуток до оподаткування	234	242	267
Податок на прибуток	-	-	-
Чистий прибуток	234	242	267
Використання чистого прибутку:			
- реінвестування у виробничу сферу;	164	169	187
- на матеріальне заохочення	70	73	80
Нерозподілений прибуток	-	-	-

Дані табл. 2.14 свідчать, що ХХХ дотримується політики повного розподілу суми чистого прибутку протягом досліджуваного періоду, тому на кінець року підприємство не має на балансі підприємства нерозподіленого прибутку. Дані таблиці свідчать, що у 2018 році на розширення виробництва було спрямовано 164 тис. грн, а в 2020 році 187 тис. грн, що на 23 тис. грн більше порівняно з 2018 роком. На матеріальне заохочення працівників підприємства у 2018 році було використано 70 тис. грн, а в 2020 році 80 тис. грн, що на 10 тис. грн більше.

Чистий прибуток підприємства, що залишається у розпорядженні досліджуваного ХХХ повністю використовувався за двома напрямками: реінвестування у виробничу сферу та на матеріальне заохочення працівників підприємства. Відповідно до Положення підприємства «Про розподіл чистого прибутку» 30 % чистого прибутку спрямовується на виплату премій і 70 % – на розширення виробництва.

Таким чином, політика розподілу прибутку ХХХ відповідає встановленим та визначеним цілям і задачам діяльності підприємства. Цьому свідчить відповідність пропорції розподілу прибутку за напрямками. Система розподілу прибутку розглядається як інструмент впливу на ріст ринкової вартості ХХХ, а також характеризується чіткістю у відображенні руху інформаційних потоків та формуванні кінцевих результатів діяльності суб'єкта господарювання.

2.2. Особливості управління прибутком сільськогосподарського підприємства

Одним із джерел збільшення власних фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва, розширення виробничо-господарської діяльності, створення фондів соціального розвитку є ефективне управління прибутком досліджуваного ХХХ. Визначити рейтинг підприємства можна лише за розміром прибутку суб'єкта господарювання та ефективністю його розподілу і використання. У той же час прибуток підприємства є інструментом управління діяльністю досліджуваного ХХХ. Величина прибутку залежить від видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Загальний прибуток підприємства – це частина чистого доходу (виручки), яку отримує суб'єкт підприємництва у процесі виробництва і реалізації продукції, робіт, товарів та послуг. Чистий прибуток – це частина загального прибутку, що виникає після сплати податку на прибуток. ХХХ не є платником податку на прибуток, тому на підприємстві загальний прибуток співпадає з

чистим за всі роки дослідження.

На основі результатів аналізу рентабельності (прибутковості) ХХХ приймаються ефективні управлінські рішення, спрямовані на покращення виробничо-фінансової діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання. Оскільки розмір прибутку відображає зміну доходів підприємства від усіх видів діяльності, а також обсяг витрат, рівень ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів, то прибуток є якісним показником.

В сучасних умовах проведений аналіз порядку формування доходів, витрат і фінансових результатів є одним із напрямів оцінювання ефективності виробничо-господарської діяльності суб'єкта підприємництва та управління ним. Інформація про валові доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства (прибуток, збиток) відображається у формі № 2 «Звіт про фінансові результати» («Звіт про сукупний дохід»). У той же час, методологічні основи відображення в бухгалтерському обліку інформації про доходи, витрати та фінансові результати, методику подання її у фінансовій звітності визначаються П(С)БО 15 «Дохід», П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Загальний прибуток від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності об'єднує у собі всі сторони функціонування суб'єкта підприємництва та відображає його ефективність. У збільшення абсолютної величини прибутку зацікавлені як керівництво підприємства, так і держава, а величина чистого прибутку залежить від багатьох факторів: ефективності операційної діяльності, ефективності інвестиційної діяльності, ефективності фінансової діяльності та різних чинників макроекономічного характеру.

На формування абсолютного розміру прибутку сільськогосподарського підприємства впливають результати, тобто ефективність фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання; напрям економічної діяльності; сфера діяльності; умови обліку фінансових результатів, тощо.

Слід зазначити, що з метою підвищення ефективності управління рентабельністю (прибутковістю) досліджуваного ХХХ необхідно систематично

здійснювати аналіз порядку формування, розподілу та використання прибутку сільськогосподарського підприємства, оскільки результати такого аналізу доходів, витрат та фінансових результатів мають важливе значення в сучасних умовах не тільки для суб'єкта підприємництва, а й для фінансово-кредитних органів, комерційних банків, фіскальних органів, постачальників та підрядників, інвесторів, покупців та замовників, менеджерів тощо.

Відповідно, прибутковість підприємства підтверджує досягнуту ним, високого рівня економічну ефективність, відображаючи дійсні результати діяльності та можливість до самофінансування, розширеного відтворення і розвитку загалом. Виходячи з цього твердження, прибутковість підприємства оцінюється з позиції таких взаємопов'язаних параметрів як розмірності, якості, потенціалу. Виділення параметрів прибутковості дозволяє провести рейтингову оцінку досліджуваного ХХХ; комплексно оцінити прибутковість та визначити перспективи розвитку.

Найважливішим параметром прибутковості підприємства, безумовно, є розмірність, що виражається величиною одержаних фінансових результатів підприємства за підсумками здійснюваної ним господарської діяльності. Розмірність прибутковості доцільно оцінювати за допомогою комплексу абсолютних та відносних показників. Величина цих показників характеризує можливості сільськогосподарського підприємства до розширеного відтворення виробництва.

Для того щоб збільшити розмір чистого прибутку сільськогосподарського підприємства потрібно систематично управляти витратами. Основною метою управління витратами є їх оптимізація. Для того, щоб зменшити витрати необхідно вивчати та проаналізувати усі статті витрат по кожному виду продукції окремо. При цьому доцільно використати один із методів фінансового контролінгу АВС-аналіз, оскільки при управлінні прибутком головне не максимально зменшити витрати, а, насамперед, їх оптимізувати, що забезпечить сільськогосподарським підприємством отримати заплановану суму чистого прибутку.

Для того щоб максимізувати чистий прибуток XXX необхідно управляти доходами та витратами підприємства. Відповідно до чинного законодавства, доходи – це збільшення економічних вигід у майбутньому у через надходження активів або зменшення зобов’язань, які призводять до збільшення власного капіталу (через формування нерозподіленого прибутку та інших доходів) (рис. 2.2).

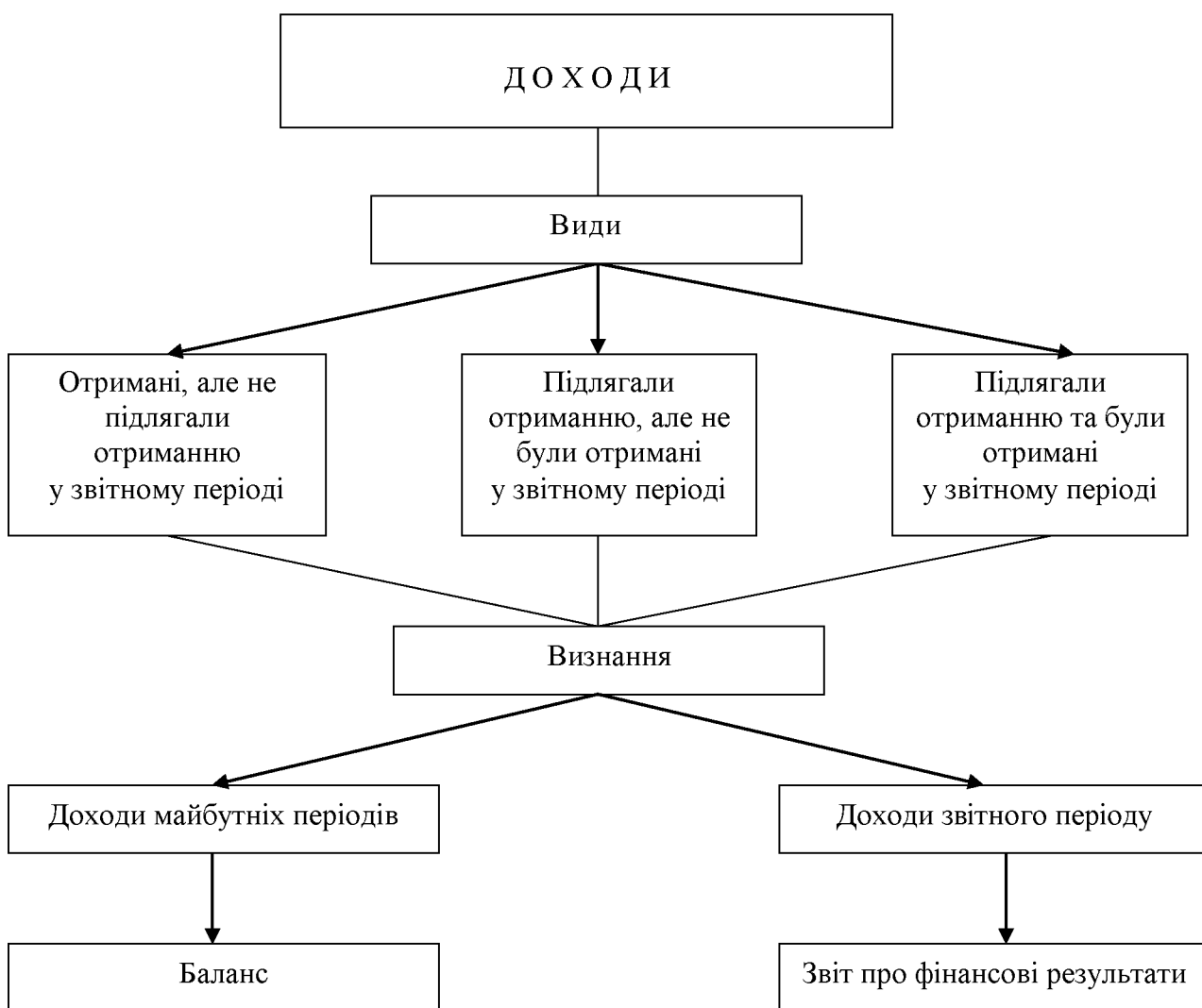

Рис. 2.2. Визнання та відображення доходів
XXX у фінансовій звітності

В сучасних умовах витрати досліджуваного XXX піддаються все більшому управлінському впливу, що дає можливість більш ефективно провести їх оптимізацію, і як наслідок, зниження. Отже, посилення уваги до

управління витратами суб'єкта підприємництва має велике значення, оскільки це в кінцевому результаті призведе до збільшення розміру прибутку. Безперечно, від визначення реальної собівартості залежить ефективність управління підприємством в цілому, що вплине на фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання та отримання чистого прибутку.

Наочне відображення основних заходів щодо удосконалення управління прибутком суб'єкта господарювання в сучасних ринкових умовах наведено на рис. 2.3.

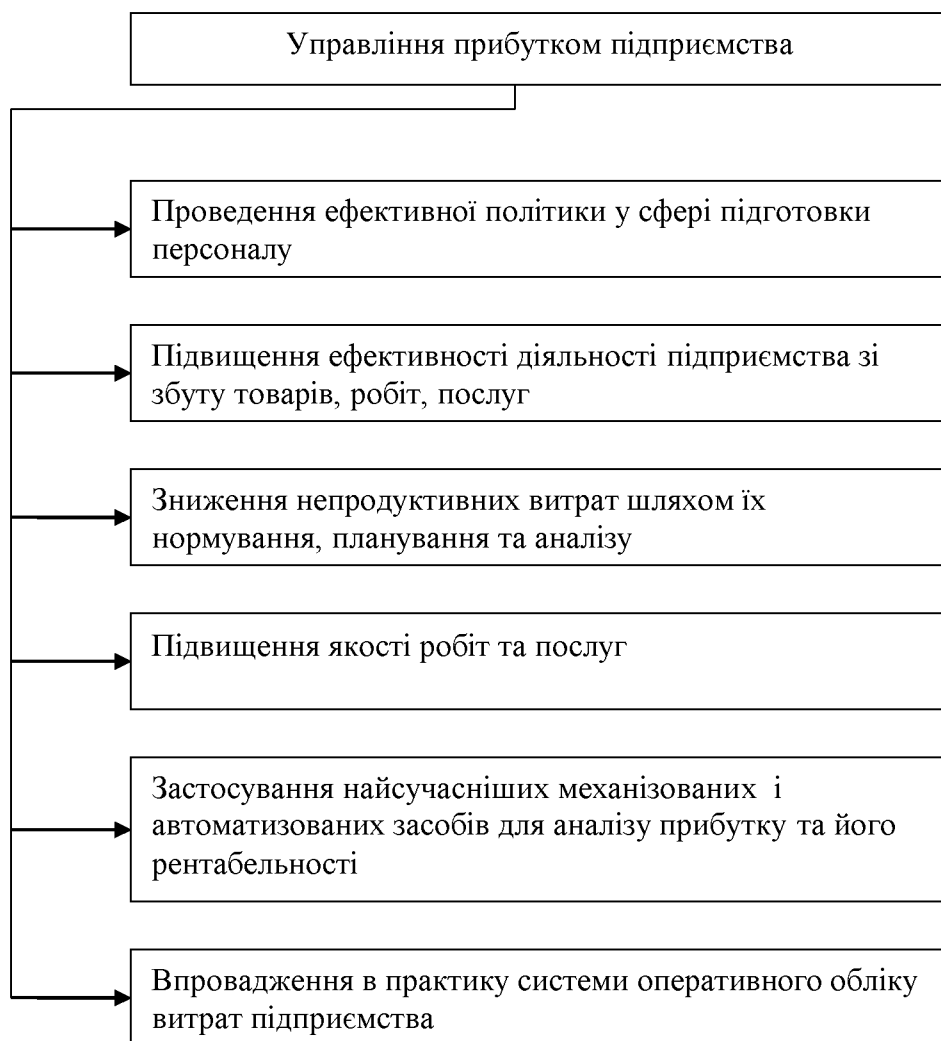

Рис. 2.3. Напрями управління прибутком ХХХ

Безсумнівно, прийняття управлінських рішень та дотримання принципів у будь-якій сфері діяльності суб'єкта господарювання прямо або опосередковано впливає на рівень прибутку, який в свою чергу, є основним джерелом

фінансування розвитку ХХХ та зростання доходів його власників і працівників. Саме з цієї причини прибуток виступає основним результативним фінансовим показником виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства. Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на те, щоб забезпечити зростання його величини або принаймні стабілізувати її на певному рівні, тому основний принцип діяльності підприємства полягає в прагненні до максимізації прибутку.

На основі проведених досліджень можна зробити висновок про те, що ефективність роботи ХХХ значною мірою залежить від якості управлінських рішень, що стосуються використання прибутку, який залишився у розпорядженні підприємства. Приймаючи ці рішення, керівництво підприємства повинне враховувати потребу підприємства у фінансових ресурсах, резервах, необхідність виробничого розвитку підприємства, можливості прибуткових фінансових вкладень, підвищення конкурентоспроможності та рентабельності діяльності суб'єкта господарювання.

Таким чином, сукупність операцій, що фіксують порядок управління формуванням та розподілом прибутку підприємства – це складна система, яка характеризується сукупністю елементів, взаємовідносинами між ними, цілісністю, впливом на зовнішнє середовище. Взаємозв'язок елементів системи базується на суперечності інтересів суб'єктів розподілу та їх симбіозі у досягненні мети діяльності досліджуваного підприємства. Дана система управління потребує раціональних правил, способів та методів формування даних, що мають важливе значення у прийнятті управлінських рішень для досягнення основної мети діяльності ХХХ.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Резерви збільшення прибутку сільськогосподарського підприємства

Резерви збільшення прибутку суб'єкта господарювання аграрної сфери доцільно розробити на етапі планування, виробництва та реалізації продукції, послуг, робіт. Систематичне зростання чистого прибутку потребує постійного пошуку резервів його збільшення, тобто зростання фінансового результату діяльності підприємства.

Наочне відображення викладеного матеріалу, що показує можливі шляхи зростання чистого прибутку суб'єкта підприємництва аграрної сфери в сучасних умовах господарювання подано на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Резерви збільшення прибутку підприємства

Для того щоб визначити резерви зростання прибутку необхідно розрахувати планову суму прибутку за рахунок додатково реалізованої продукції, послуг та робіт (формула 3.1)

$$PZ_0 = \sum_{i=1}^n \Pi_i^n \cdot \Delta P, \quad (3.1)$$

де Π_i^n – планова сума прибутку на одиницю продукції;

ΔP – додатково реалізована продукція, тис. грн.

Сума резерву зростання прибутку за умови збільшення виручки від реалізації продукції визначається за формулою 3.2. При цьому слід враховувати, що прибуток визначається на 1 грн реалізованої продукції.

$$PZ_0 = \frac{\Pi_p^\phi}{P^\phi} \cdot \Delta P(pz), \quad (3.2)$$

де Π_p^ϕ – плановий прибуток на 1 грн реалізованої продукції;

P^ϕ – плановий обсяг виручки від реалізації виду продукції;

$\Delta P(pz)$ – резерв збільшення виручки від реалізації.

Слід зазначити, що не всі суб'єкти підприємництва аграрної сфери можуть дозволити збільшувати обсяги виручки від реалізації, оскільки в них може не вистачати фінансових ресурсів та виробничих потужностей, необхідних для виробництва запланованого обсягу продукції, робіт, послуг.

Досить важливим напрямом збільшення прибутку досліджуваного ХХХ є зменшення собівартості виробленої продукції, наданих послуг та виконаних робіт.

З метою зменшення витрат на виробництво продукції доцільно використати такий метод фінансового контролінгу, як АВС-аналіз. Для

визначення напрямів зниження собівартості виробленої продукції фінансові працівники ХХХ повинні обов'язково розраховувати планову собівартість витрат на виробництво продукції, робіт, послуг. Доцільно також використати метод порівняння фактичних витрат на виробництво та реалізацію з науково-обґрунтованими нормами і нормативами.

Одним із напрямів виявлення резервів підвищення прибутку досліджуваного ХХХ є підвищення якості продукції рослинництва та тваринництва, що виробляється на підприємстві.

Наведені вище напрями збільшення прибутку та формування додаткових резервів для досліджуваного ХХХ, що призведе до підвищення рентабельності (прибутковості) кожного виду продукції та діяльності підприємства в цілому, як правило, відносять до традиційних напрямів.

В сучасних ринкових умовах виокремлюють нові напрями збільшення фінансового результату діяльності суб'єктів підприємництва аграрної сфери, зокрема, підвищення рентабельності підприємства досягається шляхом нарощування вартості власного капіталу суб'єкта господарювання.

Разом з тим необхідно врахувати, що існує кілька напрямків розрахунку збільшення чистого прибутку суб'єкта підприємництва у зв'язку з виявленням резервів зниження собівартості продукції рослинництва та тваринництва.

З метою визначення суми резерву збільшення прибутку необхідно знати об'єм виробництва продукції та прямі матеріальні витрати (формула 3.3):

$$PZ_{n.m.} = \sum_{i=1}^n (MB_i^{\partial} - MB_i^n) \cdot ВП_i, \quad (3.3)$$

де MB_i^{∂} і MB_i^n – прямі матеріальні витрати по кожному виду собівартості продукції до впровадження науково-технічних досягнень та після;

$ВП_i$ – обсяг виробництва кожного виду продукції в натуральних вимірниках.

Наступними шляхами нарощування абсолютної суми прибутку є: зниження трудомісткості продукції, підвищення продуктивності праці, економія грошових коштів на оплату праці за рахунок впровадження нових технологій. Резерв прибутку при цьому визначають за формулою:

$$PZ_{н.т.} = (Z_i^{\partial} - Z_i^n) \cdot ВП_i, \quad (3.4)$$

де Z_i^{∂} і Z_i^n – витрати оплати праці на одиницю продукції до впровадження новітніх технологій та після;

$ВП_i$ – обсяг виробництва кожного виду продукції в натуральних одиницях.

Одним із дієвих напрямів створення резерву нарощування чистого прибутку суб'єктів господарювання аграрної сфери є зниження умовно-постійних витрат. Досягнення зменшення таких витрат досягається при збільшенні обсягів виробництва продукції, послуг та робіт. Резерв прибутку при цьому визначають за формулою:

$$PZ_{yn} = \left(\frac{C_{\partial} \cdot ПВ_{\partial}}{100\%} - A_{\partial} \right) \cdot (K_{yn} - 1), \quad (3.5)$$

де C_{∂} – собівартість товарної продукції в базисному році;

$ПВ_{\partial}$ – питома вага в базисному році умовно-постійних витрат в собівартості продукції;

A_{∂} – сума амортизації в базисному році в собівартості продукції;

K_{yn} – темп приросту обсягів виробництва продукції в плановому році по відношенню до базисного.

Однак для ХХХ подібні методи найбільш складні у використанні, оскільки для впровадження інноваційних технологій досліджуване

підприємство не має ні достатньої кількості власних коштів, ні фінансових інвестицій ззовні, ні належної підтримки з боку вищестоячих організацій та держави. З урахуванням вище викладеного пропонується декомпозиція шляхів підвищення прибутковості суб'єкта господарювання (рис. 3.2).

1. Скорочення витрат 1) виробництво або закупка товарів на стороні; 2) покупці не оцінюють окремі складові товару; 3) у конкурентів більш високі показники рентабельності продажів; 4) витрати на одиницю продукції стрімко зростають	2. Підвищення ціни 1) прибутковість сегменту низька; 2) покупці високо оцінюють продукцію; 3) більш низькі ціни, ніж у конкурента; 4) якість та властивості продукції набагато вищі, ніж у конкурентів	3. Зниження ціни 1) нижчі ціни конкурентів; 2) втрата частки ринку через ціни; 3) мала ймовірність зниження цін конкурентами; 4) ціна – найбільш важливий показник для покупців; 5) висока прибутковість діяльності
11. Методи ринкової економіки 1) аналіз бізнес середовища; 2) оцінка вартості капіталу; 3) вплив фінансового левериджу; 4) оцінка інвестицій	Шляхи підвищення прибутку	4. Зміни структури діяльності 1) прибутковість напрямків діяльності суттєво відрізняється; 2) різні відносні частки сегментів ринку; 3) оцінки покупців різних сегментів різні; 4) можливість завоювання лідерства при концентрації на окремому сегменті
10. Інновації 1) успішність діяльності; 2) можливість використання закордонного досвіду; 3) можливість копіювання новітніх тенденцій		5. Розширення діяльності у суміжному сегменті 1) можливість використання переваг та досвіду; 2) переваги у розмірах та прибутковості над конкурентами суміжних сегментів
9. Підвищення рівня якості та обслуговування 1) низька якість продукції конкурентів; 2) незадоволення покупців продукцією на ринку; 3) низький рівень іміджу		
8. Зміни в основній діяльності 1) інтеграція з постачальниками або посередниками; 2) концентрація на тому виді діяльності, який має переваги перед головним конкурентом	7. Проникнення у нові сегменти 1) наявність потужностей та резервів; 2) слабе конкурентне середовище	6. Розширення діяльності у існуючих сегментах 1) ріст діяльності підприємства з більшими темпами, ріст ринку; 2) поглинання конкурентів; 3) досягнення більш високих цін (низьких витрат), ніж у будь-якого конкурента

Рис. 3.2. Декомпозиція шляхів підвищення прибутку підприємства

В залежності від того, у якому стані знаходиться підприємство з точки зору фінансового забезпечення та місця на ринку, і залежно від його намірів щодо змін, необхідно своєчасно обрати та застосувати відповідний набір заходів підвищення прибутковості підприємства.

Своєчасний та вірний розрахунок резервів збільшення прибутку є необхідним для його планування на майбутній період. Знаючи перспективну суму прибутку підприємства можна правильно спрогнозувати інвестиційну політику, а також витрати на соціально-культурні заходи та матеріальні заохочення працівників.

Досвід роботи ХХХ в сучасних умовах господарювання підтверджує велике значення повного виявлення в ході фінансового планування внутрішньогосподарських резервів росту грошових накопичень. Адже виявлення резервів росту впливає на удосконалення комерційного розрахунку, розвиток ринкових відносин, сприяє ліквідації кризових явищ в економіці.

Запропонована нами декомпозиція шляхів підвищення прибутковості підприємства стане індикатором плану заходів щодо підвищення прибутковості ХХХ.

Таким чином, основним резервом збільшення прибутку ХХХ є підвищення цін на продукцію, товари, роботи, послуги. Ціни відображають кон'юнктуру ринку, протиставляючи виробника споживачу товару, і навпаки. Для збільшення обсягу отриманого прибутку ХХХ необхідно застосовувати правильну тактику в сфері встановлення цін. При встановленні ціни на товари та послуги слід використовувати спеціальну методику розрахунку вихідної ціни. У цінах повинні відображатись суспільно-необхідні витрати на реалізацію послуг та товарів, їх споживчі властивості, якість, платоспроможний попит. На нашу думку, від правильності розрахунку ціни багато в чому залежить обсяг отриманого прибутку, ліквідність і платоспроможність підприємства, його фінансовий стан.

3.2. Аналіз рентабельності та запасу фінансової стійкості суб'єкта господарювання

Максимізація прибутку шляхом розрахунку запасу фінансової стійкості та визначення точки беззбитковості дає можливості досліджуваному приватно-орендному підприємству «Лан» розраховувати планові розміри нарощування чистого прибутку та приймати ефективні управлінські рішення щодо збільшення чи зменшення змінних і постійних витрат. Основна мета даного аналізу, який у вітчизняній і зарубіжній літературі отримав назву – аналіз точки беззбитковості, встановити, що відбудеться з прибутком підприємства, якщо визначений рівень продуктивності, обсягу виробництва та витрат буде збільшуватись чи зменшуватись.

Важливим є аналіз і на основі методу «витрати – обсяг виробництва – прибуток», що є досить універсальним способом фінансового планування. Даний метод у ХХХ не використовується, оскільки на підприємстві не ділять витрати на постійні та змінні. Нами запропоновано використання даного методу, що передбачає групування операційних витрат на постійні (фіксовані) та змінні. Така інформація є досить корисною для керівництва ХХХ, оскільки, виявити залежність між такими факторами, як прибуток, обсяг виробництва продукції, валовий дохід від реалізації продукції, валові витрати, тощо досить корисно для керівництва, оскільки дає змогу визначити оптимальний рівень випуску продукції, при якому прибуток підприємства буде найбільшим, або визначити такий рівень виробництва продукції, при якому підприємство не отримає ні прибутку, ні збитку, тобто матиме точку беззбитковості.

Рівень фіксованих витрат у короткому періоді часу не пов'язаний з обсягом виробництва й реалізації та їхніми змінами. Це витрати на устаткування, його утримання й експлуатацію, амортизаційні відрахування, адміністративні витрати, витрати на оренду, рекламу, соціальне страхування, наукові дослідження, розробки тощо. Змінні витрати зростають або зменшуються пропорційно обсягам виробництва.

На досліджуваному підприємстві, змінні витрати спрямовуються на закупівлю сировини, матеріалів, спожиту електроенергію, зарплату виробничого персоналу та інше.

Результати виробничо-господарської діяльності суб'єктів підприємництва аграрної сфери, зокрема, тобто їхній прибуток чи збиток, прямо пропорційно залежать від обсягів виробництва продукції та її реалізації. Враховуючи вище зазначене, слід констатувати, що максимізація операційного прибутку підприємства передбачає нарощування виручки від виробничо-господарської діяльності суб'єкта підприємництва та зменшення операційних витрат на одиницю виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

Як переконує вітчизняна та закордонна практика рівень рентабельності (прибутковості) підприємства, його фінансова стійкість, безпосередньо, визначаються результатами операційної діяльності суб'єкта підприємництва.

На наступному етапі доцільно розглянути основні завдання управління порядком формування прибутку підприємства від операційної діяльності та його розподіл і використання, зважаючи при цьому на раніше розглянутий метод «витрати – обсяг виробництва – прибуток»:

- розрахувати вплив рівня рентабельності виробництва окремих видів продукції на фінансові результати діяльності суб'єкта підприємництва;
- визначити поріг рентабельності підприємства і зону його беззбиткової діяльності;
- визначити вплив операційного важеля на збільшення (зменшення) прибутку суб'єкта господарювання та оцінити рівень його підприємницького ризику;
- розрахувати запас фінансової міцності підприємства та намітити основні напрями його розширення;
- провести фінансову діагностику рівня ефективності впровадження інноваційно-інвестиційного проекту та обґрунтувати його необхідність;
- систематично проводити фінансове планування операційної, фінансової та інвестиційної діяльності в довгостроковій, середньостроковій та поточній

перспективі.

Головною метою суб'єкта господарювання аграрної сфери є максимізація валової маржі, оскільки саме вона є гарантом покриття постійних витрат і формування максимального прибутку підприємства. За своєю структурою валова маржа – це сума операційного прибутку підприємства та його постійних витрат. Маржинальний дохід відображає собою різницю між операційними доходами та змінними витратами суб'єкта підприємництва.

За викладеною методикою нами були проведені розрахунки сумарних операційних доходів, які визначаються як сума чистого доходу та інших операційних витрат. На етапі оцінки та управління прибутком підприємства здійснимо розрахунок порогу рентабельності XXX.

Поріг рентабельності діяльності підприємства визначається аналітичним і графічним способами. Для розрахунку порогу рентабельності підприємства попередньо потрібно провести розподіл операційних витрат на постійні та змінні.

На основі даних фінансової звітності (форма 2 «Звіт про фінансові результати»), сумарні операційні витрати розраховуються шляхом сумування собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Отримані дані дають можливість створити таблицю з розподілом операційних витрат за їх елементами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Розподіл витрат за елементами операційних витрат
в XXX за 2018-2020 рр.**

Елемент операційних витрат	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
	сума, тис. грн	част-ка, %	сума, тис. грн	част-ка, %	сума, тис. грн	част-ка, %	абсолютне	відносне, %
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Матеріальні витрати	1544	39,4	1704	41,3	2050	45,9	+506	+32,8
Витрати на оплату праці	1561	39,8	1594	38,6	1592	35,7	+31	+2,0

Продовж. табл. 3.1

А	1	2	3	4	5	6	7	8
Єдиний соціальний внесок	582	14,8	585	14,2	593	13,3	+11	2,0
Амортизація	53	1,4	68	1,6	66	1,5	+13	+24,5
Інші операційні витрати	181	4,6	179	4,3	163	3,6	-18	-9,9
Усього	3921	100,0	4130	100,0	4464	100,0	+543	+13,8

Розподіл операційних витрат за елементами операційних витрат у досліджуваному ХХХ у порівнянні 2020 року з 2018 роком показав, що найбільшу частку за досліджувані роки в операційних витратах займають матеріальні витрати, які на кінець 2020 року становили 45,9 % від усіх операційних витрат.

Дані таблиці свідчать, що у 2018 році сумарні операційні витрати становили 3921 тис. грн, у 2019 році – 4130 тис. грн та у 2020 році їх сума склала 4464 тис. грн, абсолютне збільшення склало 543 тис. грн. Розрахунки сумарних операційних витрат у ХХХ за 2018-2020 роки показали, що з кожним роком їх розмір зростав.

Якщо матеріальні витрати зросла за досліджуваний період на 32,8 %, то витрати на плату праці лише на 2,0 %, відповідно питома вага матеріальних витрат в динаміці зросла з 39,4 % до 45,9 %, а питома вага витрат на оплату праці зменшилась з 39,8 % у 2018 році до 35,7 % у 2020 році.

За досліджуваний період лише інші операційні витрати мали тенденцію до зменшення з 181 тис. грн в 2018 році до 163 тис. грн в 2020 році. Найменше значення в результаті розрахунків має амортизація, що становить на кінець 2020 року лише 1,5 %. У 2018 році найбільшу питому вагу мали витрати на оплату праці 39,8 % та матеріальні витрати 39,4 %. Спостерігається випереджаюче зростання матеріальних виробничих витрат порівняно з витратами на оплату праці.

Відповідно до розрахованої структури елементів операційних

витрат підприємства на реалізацію продукції проведемо їх групування на постійні і змінні (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розподіл операційних витрат на постійні і змінні в ХХХ

за 2018-2020 рр., тис. грн

Постійні витрати	Значення			Змінні витрати	Значення		
	2018 р.	2019 р.	2020 р.		2018 р.	2019 р.	2020 р.
Амортизація	53	68	66	Матеріальні витрати	1544	1704	2050
Зарплата управлінського персоналу (30 %)	468	478	478	Зарплата виробничого персоналу (70 %)	1093	1116	1114
Єдиний соціальний внесок управлінського персоналу (30 %)	175	176	178	Єдиний соціальний внесок виробничого персоналу (70 %)	407	409	415
Інші фіксовані витрати (65 %)	118	116	106	Інші змінні витрати (35 %)	63	63	57
Разом постійні витрати	814	838	828	Разом змінні витрати	3107	3292	3636

Дані таблиці свідчать, що розподіл операційних витрат показав, що постійні витрати в 2020 році становили 828 тис. грн, а змінні – 3636 тис. грн, що в 4,4 рази більше.

Максимальна сума у складі змінних витрат припадає на матеріальні витрати, і становить 2050 тис. грн, зарплата виробничого персоналу 1114 тис. грн. У складі постійних витрат амортизація становить лише 66 тис. грн у 2020 році, а заробітна плата управлінського персоналу 478 тис. грн.

Результати проведених розрахунків обрахунків показали, що сумарні операційні доходи ХХХ у 2018-2020 роках становили, відповідно, 4172 тис. грн, 4519 тис. грн та 4512 тис. грн. Отже, значення сумарних операційних доходів зросло на 340 тис. грн. Така зміна обумовлена випереджаючим зростанням чистого доходу порівняно із збільшенням сумарних операційних витрат за 2018-2020 роки.

Виходячи з цих міркувань і розрахунків проведемо аналіз порогу

рентабельності та запасу фінансової стійкості досліджуваного XXX за 2018-2020 роки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
XXX за 2018-2020 рр.**

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. від 2018 р.	
				абсолютне	відносне
Операційний дохід, тис. грн	4186	4521	4754	+568	+13,6
Операційні витрати, тис. грн	3921	4130	4464	+543	+13,8
у тому числі:					
а) змінні витрати	3107	3292	3636	+529	+17,0
б) постійні витрати	814	838	828	+14	+1,7
Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн	265	391	290	+25	+9,4
Маржинальний дохід, тис. грн	1079	1229	1118	+39	+3,6
Частка маржинального доходу в операційному доході	0,258	0,272	0,235	-0,023	X
Поріг рентабельності, тис. грн	3155	3081	3523	+368	+11,7
Частка порогу рентабельності в операційному доході, %	75,4	68,1	74,1	-1,3	X
Зона фінансової стійкості, тис. грн	1031	1440	1231	+200	+19,4
Запас фінансової стійкості, %	24,6	31,8	25,9	+1,3	X

Дані таблиці свідчать, що у 2020 році порівняно з 2018 роком негативним є збільшення показника порогу рентабельності (на 368 тис. грн). До позитивних моментів можна віднести зменшення його частки у операційному доході з 75,4 % до 74,1 % (на 1,3 %). Тобто, якщо у 2018 році для покриття операційних витрат використовувалася сума операційного доходу, що становила 75,4 %, то вже у 2020 році – відповідно 74,1 %.

Проведені розрахунки показують, що у 2020 році порівняно з 2018 роком операційні доходи зросли на 568 тис. грн (13,6 %), а операційні витрати на 543 тис. грн (13,8 %).

Підсумком такої діяльності стало збільшення прибутку від операційної діяльності у 2020 році порівняно з 2018 роком на 25 тис. грн. Змінні витрати зросли на 529 тис. грн, а постійні – на 14 тис. грн. Незважаючи на незначне збільшення запасу фінансової стійкості з 24,6 % у 2018 році до 25,9 % у 2020 році, рівень даного показника залишається високим і свідчить про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності. В цілому ж запас фінансової міцності у 2020 році порівняно з 2018 роком зріс на 1,3 %.

Наочним відображенням розрахунків при збільшенні та зниженні операційної діяльності на 10 % є табл. 3.4 та 3.5, що дають нам можливість проаналізувати динаміку операційної діяльності.

Таблиця 3.4

**Розрахунок показників операційної діяльності
XXX при її збільшенні на 10 %**

Показник	Базові значення 2020 року, тис. грн	Планове значення на 2021 рік, тис. грн
Операційний дохід	4754	5229
Змінні витрати	3636	3999
Маржинальний дохід	1118	1230
Постійні витрати	828	828
Прибуток від операційної діяльності	290	402

Отримані дані дають можливість наголосити на тому, що якщо по операційній діяльності доходи та змінні витрати в плановому періоді збільшаться на 10 %, при незмінних постійних витратах, то операційний прибуток збільшиться на 112 тис. грн, тобто зросте з 290 тис. грн до 402 тис. грн. І навпаки, при зниженні обсягів операційної діяльності на 10 %, прибуток від операційної діяльності зменшиться на 112 тис. грн. Таким чином, досліджуване XXX має всі підстави розширювати свою операційну діяльність, оскільки це призведе до збільшення суми операційного прибутку.

Результати зниження операційної діяльності ХХХ на 10 % наведені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

**Розрахунок показників операційної діяльності
ХХХ при її зниженні на 10 %**

Показник	Базові значення 2020 року, тис. грн	Планове значення на 2021 рік тис. грн
Операційний дохід	4754	4278
Змінні витрати	3636	3272
Маржинальний дохід	1118	1006
Постійні витрати	828	828
Прибуток від операційної діяльності	290	178

Враховуючи проведені розрахунки слід підкреслити, що досліджуване ХХХ підлягає певному підприємницькому ризику. Як відомо, підприємницький ризик виробничо-господарської діяльності знаходиться у прямій залежності від величини операційного важеля, тобто від обсягів постійних витрат у структурі валової маржі. Враховуючи, що постійні витрати, в основному, формуються за рахунок витрат на амортизацію основних засобів, підприємницький ризик характеризує рівень управління (збут продукції) та ефективність використання технічної бази підприємства.

Градація рівнів підприємницького ризику суб'єкта господарювання, залежно від величини операційного важеля, відображена в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Рівень підприємницького ризику

Величина операційного важеля	Рівень підприємницького ризику
До 3,0	Малоризиковий, консервативний тип виробничо-комерційної діяльності
Від 3,0 до 5,0	Середньоризиковий, поміркований тип виробничо-комерційної діяльності
Більше 5,0	Агресивний, високоризиковий тип виробничо-комерційної діяльності

На основі представленої таблиці можна зробити висновок, що досліджуване XXX має малоризиковий, консервативний тип виробничо-комерційної діяльності, оскільки величина операційного важеля лежить в межах до 3,0.

Таким чином, нарощування розміру прибутку від операційної діяльності шляхом зміни питомої ваги постійних і змінних витрат, розрахунок запасу фінансової стійкості та точки беззбитковості дає підприємству можливість визначати планові розміри прибутку. Досліджуване XXX має малоризиковий, консервативний тип виробничо-комерційної діяльності. Незважаючи на незначне збільшення запасу фінансової стійкості з 24,6 % у 2018 році до 25,9 % у 2020 році, рівень даного показника залишається високим і свідчить про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності. В цілому ж запас фінансової міцності у 2020 році порівняно з 2018 роком зріс на 1,3. Планування оптимальної величини прибутку в сучасних умовах господарювання для XXX є важливим фактором успішної фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання в період становлення ринкової економіки. Якщо по операційній діяльності доходи та змінні витрати в плановому періоді збільшаться на 10 %, при незмінних постійних витратах, то операційний прибуток збільшиться на 112 тис. грн, і навпаки, при зниженні обсягів операційної діяльності на 10 %, прибуток від операційної діяльності зменшиться на 112 тис. грн. Таким чином, досліджуване XXX має всі підстави розширювати свою операційну діяльність, оскільки це призведе до збільшення суми прибутку.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено узагальнення теоретичних засад і практичного досвіду формування, розподілу і використання прибутку суб'єкта підприємництва аграрної сфери та управління ним, досліджено основні фактори, що впливають на величину прибутку, а також розроблено пропозиції по удосконаленню управління прибутком ХХХ. На основі результатів проведених досліджень можна зробити висновки теоретичного, методичного і практичного характеру.

1. Категорії «прибуток» в економічній літературі приділяється підвищена увага, але на даний момент часу єдиного визначення прибутку немає, оскільки воно, насамперед, залежить від поставлених його користувачами цілей. Однак більшість з них надають перевагу трактуванню, прибутку як одного з основних джерел фінансових ресурсів підприємств, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. Прибуток є власністю підприємницьких структур, джерелом добробуту власників, найманих працівників підприємств, а через фінансову систему – усіх членів суспільства. Це зумовлює існування різноманітних точок зору щодо цієї категорії серед вітчизняних та закордонних вчених.

2. Управління прибутком суб'єкта господарювання має бути спрямоване на максимізацію розміру позитивного фінансового результату від усіх видів діяльності шляхом підвищення обсягів реалізації продукції, послуг, робіт, а також ефективного управління доходами, витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази та системи управління суб'єктом господарювання, в цілому.

3. Оцінка фінансово-економічного стану ХХХ показала, що протягом досліджуваного періоду підприємство нарощувало свої виробничі потужності, оскільки сума майна зросла на 637 тис. грн або 40,2 %. Слід відмітити значне зростання по грошових коштах та їх еквівалентах, які у 2018 р. складали 1 тис. грн, а на кінець 2020 р. становили 31 тис. грн. Необоротні активи протягом

досліджуваного періоду також зросли на 206 тис. грн, але їх частка у структурі майна зменшилась з 80,2 % до 66,5 % у звітному році. Основну частку необоротних активів займають незавершені капітальні інвестиції, що становлять 51,7 %. Дебіторська заборгованість підприємства складається з дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, яка зросла на 82 тис. грн або у 2,7 рази, та іншою поточною дебіторською заборгованістю, яка з'явилась у 2019 р. у сумі 2 тис. грн, а до кінця 2020 р. становила 31 тис. грн. Оцінка фінансово-економічного стану показала, що на підприємстві відбулось погіршення основних фінансово-економічних показників, зокрема ліквідності та платоспроможності. Аналіз показників оборотності оборотних активів продемонстрував погіршення стану ділової активності підприємства, оскільки коефіцієнти оборотності протягом досліджуваного періоду зменшились, що є негативною динамікою.

5. Аналіз складу, структури та динаміки доходів ХХХ показав, що підприємство формує доходи, переважно, в процесі основної (операційної) діяльності. Динаміка чистого прибутку свідчить, що підприємство недостатньо ефективно використовує свій потенціал, незважаючи на те, що за досліджуваний період чистий прибуток зріс на 34 тис. грн, або на 18,4 % і в 2020 році становив 219 тис. грн. У 2018-2020 роках підприємство не одержувало доходів і не мало витрат від фінансової та інвестиційної діяльності. В цілому доходи у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилися на 568 тис. грн (13,6 %) і становили у 2018 році 4189 тис. грн, у 2019 році 4521 тис. грн, а в 2020 році 4754 тис. грн. Витрати та відрахування у 2020 році порівняно з 2018 роком по досліджуваному підприємству збільшилися на 541 тис. грн (13,5 %). Адміністративні витрати за досліджуваний період зменшились на 7 тис. грн (1,3 %) і становили в 2018 році 532 тис. грн, а в 2020 році 525 тис. грн. Інші операційні витрати у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилися на 12,4 %.

6. ХХХ дотримується політики повного розподілу суми чистого прибутку, тому на кінець року підприємство не має нерозподіленого прибутку. У 2018 році на розширення виробництва було спрямовано 129 тис. грн, а в 2020

році 153 тис. грн, що на 24 тис. грн більше. На матеріальне заохочення працівників підприємства у 2018 році було використано 56 тис. грн, а в 2020 році 66 тис. грн. Політика розподілу прибутку ХХХ відповідає встановленим та визначеним цілям і задачам діяльності. Чистий прибуток підприємства, що залишається у розпорядженні підприємства, повністю використовувався за двома напрямками: реінвестування у виробничу сферу та на матеріальне заохочення працівників підприємства. Відповідно до Положення підприємства «Про розподіл чистого прибутку підприємства» 30 % чистого прибутку досліджуваного ХХХ спрямовується на виплату премій і 70 % – на розширення виробництва.

7. Для збільшення обсягу отриманого прибутку підприємству необхідно застосовувати правильну тактику у сфері встановлення цін. При встановленні ціни на товари, роботи, послуги слід використовувати спеціальну методику розрахунку вихідної ціни. Запропонована декомпозиція шляхів підвищення прибутковості підприємства стане індикатором плану заходів щодо підвищення прибутковості (рентабельності) ХХХ. Основним резервом збільшення прибутку досліджуваного підприємства є підвищення цін на товари, роботи та послуги. Ціни відображають кон'юнктуру ринку, протиставляючи виробника споживачу товару, і навпаки.

8. Розрахована зона фінансової стійкості показала, що ХХХ є мало ризиковим, оскільки операційний важіль знаходиться в межах нормативного значення, є прибутковим підприємством, яке підлягає консервативному типу виробничо-господарської діяльності. Запас фінансової міцності у 2020 році порівняно з 2018 роком зріс на 1,3. Планування оптимальної величини прибутку в сучасних умовах господарювання для ХХХ є важливим фактором успішної фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання в період становлення ринкової економіки. Якщо доходи та змінні витрати в плановому періоді збільшаться на 10 %, при незмінних постійних витратах, то операційний прибуток збільшиться на 112 тис. грн, і навпаки, при зниженні

обсягів операційної діяльності на 10 %, прибуток від операційної діяльності зменшиться на 112 тис. грн. Таким чином, ХХХ має всі підстави розширювати свою операційну діяльність, оскільки це призведе до збільшення суми прибутку.

З метою удосконалення ефективності управління прибутком досліджуваного ХХХ пропонуємо:

- підвищувати ефективність діяльності підприємства з реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- зменшувати непродуктивні витрати шляхом їх нормування, планування, оцінки та аналізу;
- підвищувати якість виконуваних робіт та наданих послуг, враховуючи насиченість ринку відповідними видами діяльності;
- застосовувати найсучасніші механізовані і автоматизовані засоби для аналізу прибутку, його рентабельності та управління ним;
- впроваджувати в практику систему оперативного обліку витрат підприємства, що дасть змогу регулювати абсолютно всі витрати та раціонально використовувати власні ресурси;
- систематично проводити ефективну політику у сфері підготовки персоналу, оскільки зростання продуктивності праці є критерієм підвищення ефективності виробництва.